

จดหมายเหตุพระคลังสินค้าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕

สมัยนี้เป็นสมัยใหม่ภูมิอากาศ ดึงไม้ตลอดรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงมีแก่
 การสงคราม การสร้างประเทศ การค้าขายไม่คั่งมีเท่าใดนัก ชาวจีนได้ตั้งร้านค้าขายกับไทย
 คือ จีน บ้างจากครอบครัวของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีเจ้าเมืองจีนเข้ามาค้าขายใน
 กรุงธนบุรีอยู่ตลอดรัชกาล * สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้มีพระราชสาส์นออกให้เจริญ
 ทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงกัมพูชา (จีน เมืองยี่เก็ง ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๘๒)
 ในจดหมายเหตุกรุงธนบุรียังไม่กล่าวว่าเป็นธรรมเนียมที่จะส่งแก่พระราชสาส์นไปกรุงยี่เก็ง
 ๓ ปีครั้งหนึ่ง * และปรากฏชื่อพระคลังสินค้าเป็นผู้จัดส่งสำเนาออกไปเมืองจันทบุรี
 "...พระคลังสินค้าไว้รับแจกจ่ายสำเนา ถ้ำคำ ทนทน โทกง กรมการคนงาน สำเนาพระ
 ถ้ำคำ... * แสดงว่าในแผ่นดินยังมีกรมพระคลังสินค้าเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา
 และยังมีหน้าที่จัดการแต่งเรือออกไปค้าขายเช่นเดิม นอกจากให้พระราชสาส์นไปเมืองยี่เก็ง
 เมืองจีนยังมีปรากฏชื่อสินค้าขึ้นเมืองของไทย ตามที่แยกค้าขายกับนานาประเทศสมัยกรุงศรีอยุธยา
 เช่น ข้าวและผ้า เป็นต้น และยังกล่าวถึงการค้าขายกับเมืองอื่นอีกด้วย แสดงว่าใน
 แผ่นดินนี้ให้มีการค้าขายกับเมืองอื่น ๆ อยู่ทุกแห่งทุกที่ โจษกษัตริย์ในพระราชสาส์นตอนหนึ่งกล่าวว่า

*สง่า กาญจนภาคย์, ประวัติศาสตร์ไทย (โรงพิมพ์ชาวพม่าพิมพ์ พระนคร,
 พ.ศ. ๒๔๕๕) หน้า ๕๔๓

จดหมายเหตุกรุงธนบุรี *จดหมายรับสั่งเรื่องทรงแต่งพระราชสาส์นออกให้จีนกับ
 สมเด็จพระเจ้ากรุงกัมพูชาเมืองยี่เก็ง * ตกลงไทยว่า เลขที่ ๕/๕ กองจดหมายเหตุ
 หอสมุดแห่งชาติ

*เรื่องเกี่ยวกับจีนครั้งที่ ๒

...ชื่อหนึ่งกรุงไทยจะสร้างพระนครขึ้นใหม่ ไคร่ชื่อตัวพูดคำพยานจริงก่อนปากสาเกา
 กรุงจีน ๑ ทวาร ๆ ละ ๑ ตำ อาสน์เค็ชระเจ้ากรุงจีนไทย พระนครวิญญูจะ
 แต่งสาเกาให้ทุกเจ้าสาร ฝ่าย สิ่งของออกไปจำหน่ายนอกชุก } สิ่งของไม่ทอง
 หามะเมืองทวารกรุงเก่า • เติงไม้ดำ • เติงไม้ดำ • เติงไม้ดำ เจ้ามาสร้างพระนครเมือง
 ละคำชื่อหนึ่ง ชื่อหนึ่งจะอ้างกันหนกรุงจีน ใช้สาเกากรุงไทยไปมีทุกของแต่งเมือง
 ปู่หนึ่งสองคำชื่อหนึ่ง...

ในการแต่งพระราชสารออกไปครั้งนี้ ปรากฏว่า จงกทญี่เจ้าเมืองทวารกรุง ไคมี
 หนังสือมาถึงเจ้าพระยาพระคลัง พระเจ้ากรุงจีนพระราชทานยกคำจริงก่อนปากสาเกา และ
 ไม่ให้เรียกเอาค่าธรรมเนียมแก่สาเกาไทย

นอกจากจะไ้ความดีต่อกับจีนแล้ว ไทยยังได้ความดีต่อกับมอญ ปรากฏว่ามี
 แดกทวังกาญ และแดกเมืองวิทกเวีย เจ้ามอญมาขึ้นทวารวิศา ๒,๒๐๐ กระบอก และ พ.ศ.
 ๒๒๖๐ ก็มีเรือบรรทุกข้าวจากเมืองสุริยเจ้ามอญมาขึ้นทวารวิศา ส่วนวิธีการค้าขายก็จะเป็นเช่น
 เดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา จากหมายเทศุ์ฝรั่งกล่าว เจ้าพระยาพระคลังเป็นแดนแดน

“จดหมายเทศมอญกรุงมอญ” “สำเนาพระราชสาส์นไปกรุงปักกิ่ง จ.ศ. ๑๑๘๓
 (พ.ศ. ๒๒๒๕)” สมุดไทยคำ เลขที่ ๓๓ กองจดหมายเหตุเขียน หอสมุดแห่งชาติ

“จดหมายเทศกรุงวิทกเวียกับวิศา” “พระราชสาส์นเมืองจีน จ.ศ. ๑๑๘๕
 (พ.ศ. ๒๒๒๕)” สมุดไทยคำ เลขที่ ๓๓ กองจดหมายเหตุเขียน หอสมุดแห่งชาติ

“สง่า กฤษณานาคพันธ์ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที • หน้า ๒๕๕

“เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๒ หน้า ๒๕๕

“เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๓

เนื่องจากในรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีการสงครามรบพุ่งตลอดรัชกาล จึงจำเป็นต้องใช้ทหารเข้าทำใช้ในราชการ จึงปรากฏว่า ในแผ่นดินนี้ไพร่พลทหารรักษา
 ทิมยังกลุ่ม ปรากฏในพระราชพงศาวดารสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พ.ศ. ๒๓๑๕) ที่บันทึก (กับที่สมรภูมิลี ไต่) ชาวอังกฤษซึ่งกับบริษัทยูนิคอสันเดิม ได้เข้ามาค้าขายกับที่
 รอยกระบอก ๑ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระยาวรรณดิษฐ์
 นอกจากนั้นยังมีหนังสือของเจ้าพระยาพระคลังฉบับกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๕ มีใบบังเจ้าเมือง
 ตรังคาบัต (เมืองท่าการค้าของนครศรีธรรมราช ในอินเดียนตะวันออก) ว่า ขอให้เจ้าเมืองตรังคาบัต
 ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้แก่บริษัทยูนิคอสัน ซึ่งออกไปซื้อสินค้า ๓ เมืองตรังคาบัตช่วย และถ้า
 เจ้าเมืองตรังคาบัตต้องการซื้อสินค้า ก็ให้บริษัทยูนิคอสัน ๓ เมืองกลางได้ เป็นการแลกเปลี่ยน
 เมล็ดขบถรตักกัน หรือเจ้าเมืองตรังคาบัตจะแต่งเรือค้าขายเข้ามาขายผ้า งาช้าง เนื้อไม้
 ๓ กุ้งหรือสุรา เจ้าพระยาพระคลังก็มีใบบังร้องช่วยเหลือผูกพันการค้าของเจ้าเมือง
 ตรังคาบัตด้วย ๑

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒)

เมื่อไทยเสียดกรุงแก่พม่าและพม่าสงครามยุติสภาพในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
 และรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้น ย้ายเมืองที่สงครามสมัยพระเจ้า
 ฟ้าฟื้นเสียแล้ว จึงไม่มีกองทัพวังในภาคทวาย แต่ย้ายไทยเมืองตั้งอิสรภาพได้มั่นคงก็เริ่มมณฑ
 ลงมีอาสาสมัครทวายกับชาวต่างประเทศทั้งอเมริกันที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ๑

๑ มณฑลแห่งการกีดกันการค้ากับฝรั่งชาวตะวันตก ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
 คือพาดู ปีที่ ๕ เล่ม ๕ (มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐) หน้า ๒๓
 ๒ เรื่องเสียดกรุงกับเมืองอรุณ ๕ หน้า ๒๓, ๓๐
 ๓ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๕ "เรื่องอังกฤษเข้ามาค้าขายกับไทย" (เรื่องดินแดน
 ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๒๓๕๒) หน้า ๒๓-๓๓

ผลประโยชน์แก่ดินเมืองกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี นอกจากได้ช่วยตั้งที่บากรแล้ว ยังมี
 การซื้อขายในทะเลสาบสาบ และ การแบ่งกันที่หลวงบรรพบุรุษดินคาบองหลวง เช่น ข้าง ซีก และ
 ข้าง เป็นต้น ไปขายยังประเทศต่าง ๆ เช่น อินเดีย จีน ทวา ฯลฯ และยังมีดินน้ำต่างประเทศ
 ที่ต้องการใช้ในประเทศ เช่น น้ำตาล และ ถั่วบวม เป็นต้น เข้ามาในทะเลสาบสาบขายได้
 ค่าไรในทางนี้ เป็นผลประโยชน์ของหลวงอีกทางหนึ่ง วิธีเก็บผลประโยชน์แผ่นดินเช่นนี้ใช้เป็น
 ประเพณีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อมาตั้งสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ ๑ และ ๒ ก็ยังคงเก็บด้วยวิธีบากร และทำการซื้อขายในทะเลสาบสาบ และทำเรือ
 ต่อมาตามแบบอย่างกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏว่าไรแก่ใครอย่างไร * นอกจากนี้จึงปรากฏ
 ว่า การค้าสาบในสมัยนี้ถือว่าเป็นผลประโยชน์ที่โคเงินมาก ส่วนเงินจากภาษีอากรอย่างอื่น
 ได้จะไม่มากนัก **

๑. การค้าขายในรัชกาลที่ ๑ ปรากฏว่าไทยได้ส่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี และ
 การค้าขายถึง ๕ ครั้ง ใน พ.ศ. ๒๒๒๕, ๒๒๓๓, ๒๒๓๖, ๒๒๔๔ และ ๒๒๕๑ * นอกจากนี้มีการ
 การค้าขายที่สวนทวน จึงปรากฏว่า องค์เชียงตุงยังทูลขอเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวาย เมื่อ
 พ.ศ. ๑๑๕๖ (พ.ศ. ๒๒๑๓) หรือถ้าเป็นหนังสือถึงพระบาทพระคลังว่า ทางเมืองสวนเกิดฝนแล้ง

* สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "ตำนานภาษีอากรบาง
 อย่าง" สถิติธรรมเนียบต่าง ๆ เล่มจบ (๒. ตำนานการวัด สิบปี พ.ศ. ๒๔๐๔) หน้า

๑๕๓

** พระราชพงศาวดารเมืองราชบุรีตั้งแต่เสด็จ เล่ม ๒ ตอน ๒ (โรงพิมพ์อักษร
 ธรรม ๒๒๕๕) หน้า ๕๒๖-๕๒๘

*** ดองแปะ รัตนอักษร และ อุตม ประมวลพิศมัย ประวัติการก่อตั้งของบรรพบุรุษไทย
 (โรงพิมพ์ไทยมิตรการพิมพ์ ธรรม ๒๒๕๖) หน้า ๒๓-๒๔๐

ตำนานโดยสมัย ถ้าเรากลัวที่จะออกไปค้าขายที่ไกลอันไกลในบรรดาชาวสยามออกไปค้าขาย
ด้วย *

วิพากษ์พระยาสมเด็จพรหมเจ้าหน้าถ่านแก้ว (พ.ศ. ๒๒๖๖ - ๒๒๖๗)

พระเสนาธิการขายของไทยในรัชกาลที่ ๒ ยังคงมีการผูกขาดของพระคลังสินค้าอยู่
เช่นเดียวกับสมัยก่อน จินเลย์สัน (Finlayson) ซึ่งได้เข้ามาถึงกรุงเทพฯ พร้อมกับ
กรอเฟ็ด (Crawford) * ใน พ.ศ. ๒๒๖๖ ได้กล่าวไว้ว่า

...พระเจ้าแผ่นดินและเสนาธิการของพระองค์จึงลงเป็นลัทธิเจ้าหน้าเข้า
โดยมีการผูกขาดสินค้าทั้งหมดยุคนี้ไว้ในมือ และถือว่าเป็นเรื่องคงห้าม
สาหัสยิ่งนัก ซึ่งเขาไปเที่ยวของ ท่านเหล่านี้ได้เรียนรู้ว่าสินค้าทางทะเลหาขายยาก
มากให้แก่ของพระคลังโดยมีการตั้งแข่งขันเล็กน้อย มีความมุ่งหมายเพียงเล็กน้อย
และได้มีความเชื่อถือมาก โดยอาศัยพระโยธา-ท่านอุปราชและ
การได้รับพระโยธาซึ่งน่าประหลาด ด้วยเหตุนี้พระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าหน้าคือ

* พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอน ๒ เรื่องเมืองคัมเบ็ง-
อรณที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๒๖๖

* กรอเฟ็ด เป็นหนังสือบันทึกเหตุการณ์ สถานะกิจการที่เมืองอินโดจีนของอังกฤษ
ส่งเข้ามาเจริญของพระยาในทวีปไทย เช่นหนังสือชื่อ "Journal of the Embassy
From the Governor-General of India to The Courts of Siam and Cochin
China".

ยังคงเป็นหลักฐานแท้ในราชพงศาวดารของพระองค์ต่อไป...

นอกจากนี้ ยังมีอีก ๒ อย่างที่กล่าวถึงสินค้าของพระองค์ว่า มีชื่อว่า สหิโกโย ถิ่นยา
กฤษณา หรือไม้ระเหิด (Agalla Wood) และอื่น ๆ อีก ซึ่งต่างกล่าวไว้ว่าสินค้าเหล่านี้
ทั้งหลายถูกผูกขาด โดยเจ้าเมืองที่ส่งเข้ามาถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามราชธานีที่กรุงเทพฯ

เช่นที่ เมืองนี้ ซึ่งเข้ามาส่งพระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ ๑ โดยกล่าวถึงสินค้าของบ้าน
ในรัชกาลที่ ๒ ว่า มี สังกะสี ทองคำ และสหิโกโย ... บ้างอยู่ในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวง เสด็จขึ้นพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันพุธที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๖๑ (พ.ศ. ๒๔๖๒) ว่า

^๑George Finlayson, The Mission to Siam and Hue, (London: John Murray, Albemarle-Street, MDCCC LXVI,) p.166

"...the king and his ministers still continue to be the sole merchants, retaining in their own hands the monopoly of all articles of consequence, and holding it contraband for any others to intermeddle. They have yet to learn that its possible to fill the treasury with less risk, less trouble, and more credit, from the industry and fair profits of their subjects; and hence King Chau-chee veet, "the Lord of Life," continues to be the first trader in his kingdom..."

^๒เรื่องเงินกับเงินตราที่ ...

^๓The Surray Papers, (Printed by order of the Vajiravhara National Library: Bangkok 1912) Vol.I, p.180

สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงฝากการรักษาน้ำชาวงชนิดโก๋แก่ผู้เฒ่า ดินลาเหล่านี้ คือ ๒๖ ฤกษ์-
 ฤกษ์วัน ฤกษ์ ฤกษ์ กิ่ง รวง นอนรอก และงาข้าง นอกจากนั้นยังมีกรีกไทยและกรีก หรือไม้
 ชะติลา ที่เป่ากินน้ำชาของเขานี้ด้วย ^{๒๐} แต่ปรากฏว่าชื่อสินค้าของพวกนี้ในรายงานของกรมอภัย
 ธานี รังนก ยาง ฤกษ์ ฤกษ์ไทย เนื้อไม้ ผลแก้ว ตะกั่ว งาข้าง และรวง นิกซ์กับนิกซ์เค็ง-
 ทุระนารามนการาช คือ ฤกษ์กรีกไทย แก้ว และรวง เนื้อไม้ของทองหุ้ม และขลุ่ยเหล็กกิน-
 ษะสัททิมราช แต่ข้างโน้นมีปรากฏในที่อื่นว่า ยังมีข้างหลวงส่งออกไปขายทางเมืองศรีวิชัย ดินลา
 ทองหุ้มที่พระคลังสินค้าชาวนั้น ข้างเหนือจะเป็นของหลวงข้างเอง เมื่อเป็นมาคนหลวงก็เรียกจาก
 ผู้รับ งามข้างเป็นของบรรณาการและรับซื้อด้วย นอกจากนั้นแล้วเป็นของส่วนตัว และมีเนื้อทั้งนั้น ^{๒๑}
 ส่วนสินค้าอื่น ๆ นอกจากนี้คือสุภาพให้ขายอีกด้วยได้ และกำหนดเป็นค่าภาษีตามอัตรา คือ

...เนื้อสัตว์ตากแห้ง	เสียภาษี ๒ บาท ก่อ • ทาน
"กระดูก" ปลา	เสียภาษี ๒ สลึง ก่อ • ทาน
"เปลือก" ปลา	เสียภาษี • บาท ก่อ • ทาน
กุ้งแห้ง	เสียภาษี ๒ บาท ก่อ • ทาน
เขนกวาง	เสียภาษี • บาท ก่อ • ทาน
"ไม้กระ"	เสียภาษี ๒ สลึง ก่อ • ทาน
หมาก	เสียภาษี • สลึง ก่อ • ทาน

^{๒๐} สหราชสมูติ น.ส. ศาสตรา ๒๒๒ จดหมายเหตุข้าราชการกรมอภัยธานีเมือง
สินธุพิศณุ กรุงศรีอยุธยา (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์ตรี พระยาภาณุไชย-
 วุฒิกร (เลื่อน สมวิจิตร) น.ศ. ๒๔๑๒) หน้า ๓๐

^{๒๑} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาพรหมสุภานุภาพ "ตำนานชาติการ
 บางอย่าง" เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรุณที่ ๑๖ หน้า ๕๗; ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๖
 เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรุณที่ ๑๑ หน้า ๕๐

หมากตง

เสียมภาชี ๓ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

หมากเืองจวนโต

เสียมภาชี ๓ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

หมากข้าง

เสียมภาชี ๓ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

หมาก(ข้าง) นับเบ็ดหิน

เสียมภาชี ๓ สลึง ก่อ ๑ หิน

ไม้จันทน์หอม

เสียมภาชี ๑ บาท ก่อ ๑ ทาบ

ไม้ตะเคียน

เสียมภาชี ๑ บาท ๑ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

เปลือกไม้

เสียมภาชี ๔๕ เบ็ด ก่อ ๑ ทาบ

หางนกกุง

เสียมภาชี สี่สิบ ๒๕๐ เบ็ด

หนัง "อเกว"

เสียมภาชี สี่สิบ ๓ บาท

หนังกระบือ

เสียมภาชี ๑ บาท ก่อ ๑ ทาบ

เอาควางอ่อน

เสียมภาชี ร้อย ๒๕

หนังเนื้อ

เสียมภาชี ๑ บาท ก่อ ร้อยป็น

ขนนกเขี้ยว

เสียมภาชี ๒ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

ขนนกหัวนากเล็ก

เสียมภาชี ๒ บาท ก่อ ๑๐๐ ขน

ขนนกหัวนากโต

เสียมภาชี ๑ บาท ก่อ ๑ ทาบ

กระดูกข้าง

เสียมภาชี ๑ บาท ก่อ ๑ ทาบ

หนังเนื้อนากใหญ่

เสียมภาชี ๔ บาท ก่อ ๑๐๐ ป็น

เอาควางตากแห้ง

เสียมภาชี ๑ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

เก็ดขนตาควาง (สีทาว)

เสียมภาชี ๒ บาท ก่อ ๑ ทาบ

เก็ดขนตาควาง (สีทาว)

เสียมภาชี ๑ บาท ก่อ ๑ ทาบ

น้ำตาควาง

เสียมภาชี ๑ บาท ๒ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

น้ำตาควางเือง

เสียมภาชี ๑ สลึง ก่อ ๑ ทาบ

คำชี้

เดิมภาว ๒ หน้า ก่อ ๑ หน้า

วังน

เดิมภาว ๒ หน้า ก่อ ๑ หน้า

สิ่งของนอกจากนี้อื่น ๆ อันเป็นสินค้าขึ้นเมืองไม่ว่าของเดิมภาวหรือของ

ท่านเป็นภาวเหล่านี้ บวกด้วยในรัชกาลที่ ๒ ถ้าภวสินค้าของหม่อมราชวงศ์

แต่เครื่องสำอางหรือเครื่องใช้อื่น ๆ และสินค้าอื่น ๆ นอกจากนั้นเป็นภาว

ทั้งการใช้สิ่งใด ชื่อใดก็ตามขึ้น ไม่ไต่บังคับให้เขาขายเหมือนหรือจะ

บรรณานุกรมภาว ๒ ทูลเกล้าฯ ประทับที่เรือนแก้วในวังน บวกด้วยของหม่อมเจ้า

พระยาสุริยวงษ์มนตรี ว่าที่พระคลัง ถึง อุปราชเมืองไทย ลงวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๓๓

(พ.ศ. ๑๘๙๒) ว่า ถ้ามีเรือเข้ามาที่กรุงเทพฯ หรือเมืองท่าอื่น ๆ และอยาก

ขาย ให้ขายไว้กับเจ้าพนักงาน แต่สินค้าอื่น ๆ ที่มีขายกับพ่อค้าใด ๆ ก็ได้

ภาวของท่านเองที่ขายได้

เรือของหลวงพระบางไปค้าขายต่างประเทศในรัชกาลที่ ๒ คือเรือภาวพระนคร

และเรือแพท้านพระนคร นอกจากนี้ยังเข้าใจว่ามีเรือหลวงที่พระยาพระนคร

เข้าไปค้าขายที่เกาะหมาก สิงคโปร์ มาเก๊า และอินเดีย ขึ้นและตั้งเรือ

๒๓ ทรพณ ๒.๓. ศาสตรา ๒๓ เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรที่ ๒๒ หน้า ๑๓๓-๑๓๔

๒๔ เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรที่ ๒๒ หน้า ๑๓๕

๒๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาพรหมสุภานุวงศ์ "ตำนานภาวอากาศ

อย่าง" เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรที่ ๑๒ หน้า ๑๓๖

๒๖ ทรพณ ๒.๓. ศาสตรา ๒๓ เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรที่ ๒๒ หน้า ๑๓๓

๒๗ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาพรหมสุภานุวงศ์ "ตำนานภาวอากาศ

อย่าง" เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรที่ ๑๒ หน้า ๑๓๖-๑๓๗

ของไทยว่า การค้าขายโดยเรือชาวจีนนั้นไม่เป็นที่น่าพอใจนัก แม้พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระ-
 ราชประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะขยายการค้าขาย แต่การพาณิชย์การของพระองค์อาจความอยู่ใน
 สภาพของการเงินเรือ ทั้งนี้พระองค์จึงจำเป็นต้องจ้างชาวต่างชาติ เช่น พวกคริสเตียน
 อาหรับ และชาวมุสลิมเข้ามาค้าขาย ๑ เป็นเรือของพระองค์ ๒ ว่างไว้สำหรับ พระองค์ได้ทรงส่งเรือ
 ขนถ่ายขนกลางไปยังเมืองท่าต่าง ๆ ในประเทศจีนทุกปี เป็นจำนวน ๓๐ - ๓๖ ลำ โดยบรรทุก
 น้ำตาล พริกไทย ยาง และไม้เนื้อแข็ง (iron wood).^{๒๗} ว่างไว้สำหรับ พระเจ้าแผ่นดิน
 พระราชทานรางวัลแก่ความดีแก่เหล่าทหารกล้าที่รบชนะในยุโรป เพราะประเทศเหล่านี้เรือ
 ขนาดใหญ่ มีปืนใหญ่ และปืนเงินจำนวนมาก เขาก็รู้ถึงความสามารถของพระองค์เองที่เป็นอุปสรรค
 ในการศึกต่อกับชาติยุโรป โดยเหตุนี้จึงหมายมั่นที่จะมีเรือรบซึ่งมีอานุภาพไม่แพ้ จึงทำให้
 ข้อคำสั่งให้มีการค้าขายเรือต้องยุติลง จากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของรัฐบาลไทยในสมัยนั้น การ
 เปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าว หรือแม้เพียงสถานการณ์ให้ขึ้นจึงมีทั้งข้อ ในเวลาจะขยับเขย
 ภาชีราเข้าทรงอำนาจ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า ทั้งพระเจ้าแผ่นดิน และข้าราชการของพระองค์จะ
 ไม่นิยมส่งเสริมระบบการค้าขายเหล่านี้^{๒๘} รัฐบาลไทยในสมัยนั้นไม่ยอมรับการค้าขายเสรีตามแบบ
 ประเทศในยุโรป เรื่องนี้อาจเห็นได้จากทัศนะการค้าขายของไทย ดังปรากฏว่า เมื่อเรืออิซนิค
 (Ithonix) ของนายสตอร์ม (Mr. Storm) เข้ามาในปากน้ำเจ้าพระยา บรรทุกสิ่งของต่าง ๆ
 จากประเทศพม่าเพื่อจะขายในราชการค้าขายของไทย รัฐบาลไทยได้แจ้งไปยังกัวเตมาของรัฐบาลฝรั่งเศส
 ราชการอินเดียนของอังกฤษว่า เรือลำนี้คงอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลอินเดียน และจะได้มีสิทธิ
 พิเศษ และผลประโยชน์จากพระเจ้าแผ่นดินไทย ซึ่งจะพระราชทานให้แก่พ่อค้าอังกฤษเป็นการ
 กอมนั้น ความจริงนโยบายของพระเจ้าแผ่นดิน และเสนาบดีของพระองค์ใช้เพื่อ การขึ้นขึ้น

^{๒๗} George Finlayson, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรพณที่ ๓๗ หน้า ๓๖๓-๓๖๔

^{๒๘} เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรพณที่ ๓๗ หน้า ๓๖๔-๓๖๕

สิทธิเสรีในการถือสัญชาติจนกระทั่งอนุญาตให้ทำการค้าขาย และให้เรือกบองซื้อสินค้าเข้า
มาขายปลีก โดยกำหนดราคาเอาเองตามราคาท้องตลาดหรือ เรื่องการค้าขายและ
เรื่องอื่นอีกเวลาถึงตามที่ได้กำหนดไว้หรือในเวลาที่แน่นอน ในระหว่างนี้ ให้เรือ หรือ
ท่าเรือ หรือท่าเรือแห่งใดก็ได้ในสยามให้ขึ้นไปเป็นเรือ หรือทำการค้ากับเจ้าของเรือ
แห่งใดก็ตาม ไม่ห้ามไทยคนใดก็ตามเอาไปราคาสูงกว่าที่พระเจ้าแผ่นดินและเสนาบดีของ
พระองค์ได้เสนอไว้ การเก็บเวลาน้ำเข้าที่ท่าเรือไม่ได้รับเวลาสะดวก คำนึงว่าไทยมีจุด
ประสงค์จะให้เรือค้าไม้ของไทยคงเวลาไม่ช้า เพื่อให้คนไทยได้ค้าขายเรือไต่จากเอง
น้อยที่สุด และไม่ให้กำไรมาก การกระทำของรัฐบาลที่กล่าวนี้เป็นอันดีที่จักเห็นว่า รัฐบาล
ไทยไม่ได้เอาเปรียบแก่ชาวอังกฤษ ที่เสนอของรัฐบาลว่าระดมการอื่นเพื่อของอังกฤษได้รับ
ใช้เห็นว่า ถ้าวิชาเข้าจะลดลงน้อยกว่าร้อยละ ๓๕ แต่ในระหว่างที่มีการแสดงว่า จะไม่มีการ
พาณิชย์ทาง ทกว่าอังกฤษจะส่งเรือมาขายไม้ ๓ ลำ และภายหลังก็ได้แสดงอีกว่า การ
พาณิชย์นี้จะใช้วิธีใดหลังจากระบอบนี้ หรือนานกว่านั้นแล้ว ^{๖๕} ในเรื่องการพาณิชย์
เขาเข้าให้แก่อังกฤษการนี้แบบไปมาค้าขายของชาวเรือ และขุนนางชาวการค้าว่า
เดิมไทยจะยอมลดราคาเอาจากร้อยละ ๔ ลงเป็นร้อยละ ๒ ถ้ามีเรืออังกฤษเรือเข้ามา
ขายตั้งแต่ ๓ ลำขึ้นไป แต่ก่อนนี้ไทยจะห้ามมิให้อังกฤษส่งเรือเข้ามา
เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งบ้านแม่ไผ่ ไทยจึงเพียงแต่ห้ามมิให้อังกฤษให้เรืออังกฤษ มาค้าขายตาม
อย่างธรรมดาเป็นบ้านเมืองเท่านั้น ^{๖๖}

^{๖๕} เรื่องเดียวกับเรื่องวรรณะที่ ๒๕ หน้า ๑๒๕-๑๒๖

^{๖๖} ระบอบการค้าขาย ๒๖ "เรื่องทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์" (โรงพิมพ์

พระจันทร์ พระนคร พ.ศ. ๒๔๖๖) หน้า ๑๓-๑๔

ในการดำเนินการผูกขาดการค้าของอินเดียนั้น ปรากฏจากข้อความของฟินเลย์สัน

ว่า

...ขณะที่เรือตกอยู่ที่นั่นเป็นการยากที่จะหวังว่าจะสามารถขายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนกว่า
รัฐบาลจะไล่เรือของอเมริกัน ในที่สุดก็ได้มีข่าวว่ารัฐบาลจะซื้อเอาในอ่าวทองที่นายสเตอร์น
ไม่สามรถขายออกไป นายสเตอร์นก็ได้เขียนถึงว่าขณะนี้เขาจะขายสินค้าให้แก่
ชาวพื้นเมืองของสถานที่ไม่ได้ แต่ว่าไม่มีใครพยายามที่จะซื้อกับเขาเลย และไม่มีใคร
กล้าเสนอราคาที่สูงกว่าราคาที่พระคลังได้ประมูลไว้... ๓๑

หลังจากที่เรือเกิดเข้ามาเมืองไทยใน ค.ศ. ๑๘๖๕ แล้ว ก็ปรากฏว่ามีเรือตัดค้าอังกฤษ
ในภาคกลางมากกว่าภาคอื่น จนถึงนายฮันเตอร์ (Mr. Hunter) เข้ามาตั้งห้างค้าขายใน
กรุงเทพฯ ไทยที่ท่าสุพรรณใต้ในภาคกลางโดยสะดวก เป็นหนึ่งในเขตแดนของภาคอีสานใต้

"George Finlayson, เรื่องเกี่ยวกับจีนครั้งที่ ๓ หน้า ๓๖๖

"...While the ship lay here, it was vain to expect to be able to
dispose of anything until the government had returned an answer.
At length a communication was made to the effect that the government
would purchase, but on terms to which Mr. Stern could not accede.
The latter now expected that he should be able to dispose of his
goods to the inhabitants of the place, but none of them ever came
near him, nor could they dare to offer a higher price than that
tendered by the Pro-Kiang..."

อังกฤษ หนักไปทางที่เก็บจากชาติอื่น ด้วยพระเพทิวาทินจารย์ในเวลาอันเร่งก็ออกมาแบบกรุง-
ศรีอยุธยา^{๓๒}

ในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศธรรมเสด็จกลับมาสยามใหม่ มีการแต่งเรือออกไปค้าขาย
ต่างประเทศ ถึงปรากฏจากพระสุนทรภู่กล่าวว่า

...ในเวลาครอเกิดเข้ามา เป็นเวลาครั้งถึงสุธาเสกเจ้า ว่ามีเรือสำเภาออกอยู่
ในสมัยประมาณ ๓๐ ลำ ขนาดถึงแปดร้อยกิโล ๕๐๐ เทน ขึ้นไปจนถึง ๘๕,๐๐๐
เทน และก็มีพวกโตลาค่าเป็นเรือหลวง ๒ ลำ (เครื่องวัดตลิ่ง ๑ ชื่อเรือหลวง
เรือทรงพระราชนัดดา ลำดับไปค้าขายเมืองจีน แต่เมื่อครอเกิดเข้ามา
ข้าพเจ้าเข้าใจว่าชื่อเรือเอกาทศธรรม และมหาจักรพรรดิ) เป็นเรือของ
เจ้าชาย และข้าราชการไทยประมาณ ๒๐ ลำ นอกจากนั้นเป็นเรือของพ่อค้า
ครอเกิดได้สืบจำนวนเรือที่ไปค้าขาย และจำนวนสินค้าลงไว้ในรายงานดังนี้ คือ
ไปค้าขายที่เมืองจีนทั้งหมด ๔ ลำ สินค้ารวมหนักประมาณ ๘๗,๐๐๐ เทน
ไปค้าขายที่เมืองไต้หวันเรือขนาดย่อม ๘ ลำ สินค้ารวมหนักประมาณ

๑๗๐,๐๐๐ เทน

ไปค้าขายที่เมืองฮกเกี้ยน เมืองเสกเกียง เมืองกวางตุ๋น ๑๒ ลำ สินค้า
รวมหนักประมาณ ๘๘,๐๐๐ เทน

ไปค้าขายที่เมืองมณฑลเวียง ๓ ลำ สินค้ารวมหนักประมาณ ๒๖,๕๐๐ เทน

^{๓๒}สงวน อังทอง, สัมพันธ์ไทยกับประเทศในสมัยอาณาจักรสุโขทัย (โรงพิมพ์
อักษรปริวรรต ธรรมสาร พ.ศ. ๒๕๐๘) หน้า ๘๘ (อ้างจากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒ หน้า ๒๖๐ และคำนำหนังสือรวมสยาม เพชรทองสุกสมมติ)

ไปค้าขายที่เมืองมณฑล และเกาะหมาก ๕ ลำ สิ้นค่ารวมหนักประมาณ
๒๕,๐๐๐ บาท

ไปค้าขายที่เมืองสิงคโปร์เรือขนาดย่อม ๒ ลำ สิ้นค่ารวมหนักประมาณ
๕,๕๐๐ บาท

เรือเมืองนครวิธรรมราชไปค้าขายเมืองจีน ๒ ลำ สิ้นค่ารวมหนักประมาณ
๓๓,๐๐๐ บาท

เรือเมืองจันทบุรีไปค้าขายเมืองจีน ๑ ลำ สิ้นค่ารวมหนักประมาณ ๕,๐๐๐ บาท
เรือจากกรุงเทพฯ ไปค้าขายเมืองไจ้จันและเมืองจัน ๔ ลำ สิ้นค่ารวมหนัก
ประมาณ ๕,๐๐๐ บาท...

ความทองคราในสมัยนี้คือการแต่งเรือหางออกไปซื้อสินค้าต่างประเทศ เช่น
ข้าวสาร และเหล็ก เป็นต้น ซึ่งปรากฏในท้องตราถึงพระบาทสมเด็จพระนโรดม
ฮากง และด้วยเหตุนี้จึงมีราษฎรอย่างเจ้ากระบวนเจ้าพระยาทำเนียบ ๑ เมืองเกาะหมาก
วันที่ ๑๗๐๐ ปีระกา จ.ศ. ๑๑๕ (วันพฤหัสบดี เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ พ.ศ. ๒๓๖๖) ว่า

...หนังสือเจ้าพระยามหาเสนาธิบดียังมีพิบบปรากฏมาหู สมุหพระกลาโหม มาถึง
ทูลพระบรมราชาธิบดีเดโชไชยมไหสุริยาธิบดียังมีพิบบปรากฏ มาหู ทูลพระ
บรมราชา ทูลทรงพระกรุณาฯ พัดเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า... หวง
สุริยามาศออกไปซื้อสิ่งของสิ่งของพระบาทประสงค์ ๑ เมืองเกาะหมากครั้งนี้
...บัดนี้ ะง่ให้ หวงสุริยามาศ นายทหาร นายขุนมณฑลเล็ก หลาน นิโคพัน
ข้าหลวงมีชื่อ ออกมาซื้อข้าวสารอย่างพระกระบวนและสิ่งของสิ่งของพระบาทประสงค์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว เรื่องเจ้าพระยาเจ้าพระยา... ๑๑ หน้า ๑๗๖๔

๗ เมืองเกาะหมาก ในพระยานครศรีเตราชเมืองศรีนคร ซึ่งเพื่อจะยกทัพเข้ามา
 กับเงินเอากรเอาสุธา... ซึ่งต้องหลวงอินท้าว จึงไปไต่เงินเวียด ตามนั้นเวียด
 เสียดสิน ถ้าเงินเวียดไม่ครบให้ยกเอาสินช่วย... เขาก็เป็นสินบุญเกิดสืบแต่
 ภาวาทสินสองรัง แต่สินข้างจะจำหลายโค ๗ เมืองเกาะหมาก จึงจับใจให้ครบ
 ส่งให้หลวงสุวิธนาภ ช่างทองมีชื่อ แล้วยังกรมการที่ตีอันนี้คงคุณเอาเงินลงไป
 ความนำหลวง จะให้เจ็ดร้อยของ ๗ เมืองเกาะหมาก... "

นอกจากนี้ยังมีปรากฏว่ามีการแต่งเรือหลวงนำสินค้าต่าง ๆ ไปขายยังกว้างพระนครศรี
 ธรรม ปรากฏในองค์ตราซึ่งพระยาวิธรรมโกศลราช เรืองส่งนายถ้ำนั้นออกมาคุณเรือบรรทุก
 ข้าง ชินุก ออกไปจำหน่ายเมืองเทศตามที่ขอเข้าไป วัน ๕๓๐ ค่ำ ปีระกา จ.ศ.๑๑๖
 (วันที่พิทกึ เกียนฮ้าย แรมสองค่ำ พ.ศ.๒๓๘๖) ดังนี้

...หนังสือเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีคือมีที่รับ ปรากฏหมาย ญนุพระภคเจ้า
 มาถึงพระยาวิธรรมโกศลราชชาติเดโชไชยมหิสุวิธานันต์ ๗๖๖๖ ปรากฏหมาย
 พยาตราพระวิธรรมราช คัมขอกเอาไปทำไว้จัดแจงกระทำสัญญาและเอาแต่งเครื่อง
 สำหรับกำนันหลวง ๗ เมืองศรีวังไว้พร้อม ๗ เดือน ๓ ปีระกาเมษศก จะจับ
 ข้าง ชินุก ไปจำหน่าย ๗ เมืองเทศ แล้วยังกรม การพระราชทานนายกำนัน
 ออกไปแก่กรุงเทศกานครนั้น ได้เอาหนังสือพระยาวิธรรมโกศลราช ทรงพระกรุณา
 ตรีศเพื่อเกล้าเพื่อกระหม่อมซึ่งว่า ึ่งพระยานครขอเอาบ้าน ๗ กรุงเทพระ-
 เมณฑกรออกไปให้พระราชาทนายใหญ่มีภักดี นายกำนัน ชุนวิเศษภักดี
 ลาก... ออกมาช่วยแล้ว ถ้าพระยานครกรมการไปใช้ในกำนันไปจากทุกบ้านเมือง

จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ กองจดหมายเหตุเขียน ของกรมมหาดไทย

ครั้งเดิมโต โปนอกรายข้างตีกหนึ่งสูงท่า แลรายผู้ทรงหนังสือข้าง ถึงรายอื่นแล้ว
เอาไปใ้แรงแล้วสิบมาจะลาวหัด เกียนอ้าย แรม ๒ คำ วิระกษ เบลูกอก...

ซึ่ง การที่รับน้ำขึ้นเมืองส่งออกไปขายต่างประเทศเป็นการค้าขายของของนั้น ก็มี
ปรากฏรายการค้าที่ถือสัญญาเช่าเป็นของหลวงอยู่ด้วย ถึงของตราถึงพระบาท วิจารณ์พระ
ทรงไว้ ๕๖๓ คำ ปีระกษ ๑.๕.๑๑๖๑ (วันเสาร์เดือนสาม แรม ๒ คำ พ.ศ.๒๓๖๑) ความว่า

...หนังสือเจ้าพระยาข้าพระบาทเอาขึ้นชื่อว่ามีสิทธิบารมรักษู สมุทระกษโฆ
มาถึงพระบาท วิจารณ์พระราชาธิบดีแก้ไขใหม่ใหญ่รายอื่น อภิสิทธิ์บารมรักษู
พระบาท วิจารณ์พระบาท ด้วยทรงพระกรุณาฯไว้เพื่อเด้าเพือกระหม่อมส่งว่า
สมุทระกษโฆเอชกนี้ ให้ขอส่งเอกหลวงขึ้นใหม่เป็นหลายคำ ต้องการสืบสาบรับ
จะมีสัญญาเป็นอันมาก แลสืบค้นกรุงเพทพระมหากษัตริย์ อากอบีสุกสำเนา
ไม่ พุทโฆนอการการกรทระกษากว่า ราชบุรโฆยจีนบ้านกอนสีก บ้าน
กระณะ แขวงเมืองนคร ท่านศรทิกไทยได้มีละ ๕๑-๖๐ ทานัน ๖๖๖๖๖๖
เป็นสัญญาหลวง ซึ่งราชบุรโฆยจีนศรทิกไทย ๑ ชื่อทระณสีก บ้านกระณะ
แขวงเมืองนคร โฉนดเอาไปจำหน้าแก่กุดคำมีขึ้นในหอบไม่ ๕๖๓๖๖๖๖๖๖
คุณเอาเงินออกจำจื้อพรทิกไทย ๑ ที่บ้านกอนสีก บ้านกระณะ ราชการ ๑ กรุงเพท
พระมหากษัตริย์ ให้พระบาทเอาเงินออกกรบอ้นเบ็บเทากฎา จักอ้นศรทิกไทย
ซึ่งราชบุรทำ บ้านกอนสีก บ้านกระณะ แขวงเมืองนครเป็นของกรมราชทิกไทย
จักอ้น ๑ เมืองทิกสุน ทกระ ๒ คำถึง โฉนได้ขึ้นเรียง อย่างให้เอาศรทิกไทยไป
คือขายแก่กุดคำขึ้นได้เป็นอันชาติเดียว ถ้าจักอ้นศรทิกไทยได้มากนอยเท่าใด ก็ให้

เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๕ พ.ศ. ๑๙๑๕ กรมราชเลขา เลขที่ ๕

นอกจากเงิน ๓๐๐ บาท และกรมการขนส่งเอาเข้าไปถึง ๓ ดวงเทพพระบาทหลวง
แต่ในเดือน ๘ เดือน ๙ และในเดือน ๑๐ ให้มีการซื้อสินค้าไทยไว้ สักหนึ่งปีก็
มาถึงวันที่โลกก็ให้ทำงาน... ^{๕๖}

คงที่จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้ผูกขาดอำนาจในบางประเภทจากรัฐ ให้แก่เอกชนบ้าง
ประเภท หรือขายให้เอกชนบ้างประเภทอีกทีหนึ่ง ก็คงจะได้มีการขายตามเป็นสินค้าของ
หลวงนั้น ทั้งหมดรวมกันกับขึ้นโดยเสด็จ

นอกจากจะปรากฏว่ามีเรือของหลวงออกไปขายบ้างประเภทนั้น เจ้าชายและ
ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็ได้แต่งเรือออกไปขายตามเหมือนกัน ในระหว่างสงครามโลกที่ว่า
เมื่อครั้งเกิดเป็นเหตุเข้ามาในรัชกาลที่ ๖ นั้น เจ้าพนักงานกรมท่า ทั้งกรมท่ากลาง กรมท่าขวา
และกรมท่าซ้าย ได้ไปทำการค้าขายกับต่างประเทศ แลส่งขายเรือของหลวงประเภทไปใช้กับ
เขาที่ทำการในต่างประเทศ ^{๕๗} ในส่วนเจ้าชายนั้น ปรากฏในหนังสือว่านักเขียนเสด็จเจ้ากรม
ถึงพระบาทหลวงให้ทรัพย์สินตามระบุเรือออกไปขาย ๓ เมืองจีน วัน ๕๖ คำ บึงอก จ.ศ.
๑๑๖๘ (วันพุธ เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๘๕) ว่า

... หนังสือฉบับนี้คัดลอกเอาจากกรมออกประณีตเรียบร้อยมาทั้งที่พระบาทหลวง... มีรับสั่ง
พระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จไปทอดเกล้าให้บอกออกข่าวว่า เด็ดจะอยู่กับทุกศาสนา เมืองสมุทร-
ปราการ... ถ้าเสด็จการค้าแล้ว จะเสด็จขึ้นไปวังจะกราบทูลพระกรุณาให้
หลวงกระไร จึงทรงเอง จะมุง โกลบออกไฉนเมื่อครั้งนั้น ซึ่ง ศาสนา
นอกนอกเข้าไปทำพิธีจนจะโหดกับออกไปเมืองจีน ๓ บึงอก จันทบุรี จะขอรับ

^{๕๖} เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๑๘ จ.ศ. ๑๑๘๐ กรมการเสด็จ เสด็จที่ ๑๐

^{๕๗} พระปฐมสมโพธิกถาภาคที่ ๒๕ เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๑๐ หน้า ๑๖๖-๑๖๗

พระราชทานเงินค่าในแลนเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์เหมือนอย่างทุกครั้ง แล้วจะขอรับ
 พระราชทานเจ้าสารเกษมย์สืบเถลิง ครั้นพระยาโหรากรมยุทธระดมมาขึ้น จึง
 มีรับสั่งไปบอกเจ้า จะให้พระยาโหราจัดสิ่งต่างส่งออกมา พระยาโหรากรมยุทธระดม
 ว่า ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะไม่ทันสำเนา จึงมีพระโองการตรัสว่า ให้ไปบอก
 แลนเกล้าฯกรมพระราชวังบวร และเจ้าสารเกษมย์สืบเถลิงว่า มีพระโองการว่าพระ
 ราชทานไปพระนางว่า รามสินค่าเงินตราไปไว้ในหลวงกอง อำมาตย์กรมยุทธระดม
 ความทรงว่าท อนึ่ง พุทธกิจเจ้าชอง ความผูกพันเกล้าฯกรมพระราชวังบวร ความรักความ
 ซื่ออกเข้าไปในแผ่นดินเมืองนคร คนในหลวงบวรขึ้นไป จึงมีพระบัญชาตรัสให้เกล้าฯว่า
 สินค่าซึ่งจะเอาไปใส่สำเนาเมืองนครนั้น อย่าเอาไปใส่แบ แต่สินค่าซึ่งค้างอยู่เมือง
 นครนั้นให้ใส่ไปเถิด แล้วศรีธรรมราชยกกรมการช่างชาว ชักเอาท้าวขึ้นเจ้ามา
 รั้งข้างโถงสองตำหนักแล้ว เมืองนวกทั้งเมืองก็มาทูลทูลมีมือกันเห็นเป็นอันใหญ่โต...
 อนึ่ง ในหลวงทรงพระดำริเห็นว่าสินค่าทั้งสองพระองค์นี้จะไม่ได้เอาสินค่าออก
 ไปใส่สำเนาเมืองนครแล้ว ก็ให้ท่านขุนศรีธรรมราชขึ้นรับ และสินค่าที่เมืองนคร
 ใส่ตาของพระ ๒๐๐ } ทบ ทั้งนี้ถูกแก้ท่านขุนศรีธรรมราช... ๐๖

การจัดเรือของหลวงออกไปค้าขายยังต่างประเทศ จัดอยู่ในรายการอย่างหนึ่ง ใน
 รัชกาลที่ ๒ นี้ ท้าวศรีธรรมราชเรือออกไปค้าขายต่างประเทศแล้วแต่ด้วยโทษจะมิอาจถึงความ
 สามารถตลอด หรือเป็นเหตุให้พระบรมราชโองการให้จัดแต่งเรือออกไป ซึ่งเรื่องพระยากรม
 ศรีธรรมราชไปค้าขายยังประเทศจีนใน พ.ศ. ๒๒๖๕ ดังกล่าวมาแล้ว นอกจาก
 นั้นก็ปรากฏว่ามีองค์การกล่าวถึงเรื่องพระยากรมราชวังเรือออกไปค้าขายที่เมือง เขมร

จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ เรื่องเจ้าพลับเปิงอรรถที่ ๑๖

...ซึ่งถือเอาพระยาอัครมหาเสนาบดีถึงพระยาสงคราม กับมณฑลทั้งสี่เมืองให้
 ขึ้นเล่นมือเข้าเข้า แต่งตำแหน่งขุนศึกในจำนวนเมืองเอกมีราคาถึง
 เมืองสงคราม ๑ วัน ๕ ๒ ๓ ทำ แลบรรณาการไว้ก่อนถึงพระยา ในกฎหมาย

$$\left. \begin{matrix} ๑ = \frac{๑๐}{๑๐} \text{ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ } \\ \text{๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐} \end{matrix} \right\} \text{ โฉมพระ } \frac{๑}{๑๐}$$

 แลออกของพระ $\frac{๑}{๑๐}$...

ไทยแต่จะเห็นไร้ว่ การแต่งเรือรถไปค้าขายต่างประเทศ นั้น มีการออกฎีให้
 ก็ให้ทำที่แต่งเรือรถเดินค้าออกไปค้าขายยังต่างประเทศด้วย และให้พระยาในมณฑลเมือง
 ของพระยาไปช่วย

ในสมัยรัชกาลที่หนึ่ง นอกจากพระยาสงครามยังมีพระยาสงครามแก้ว ซึ่งปรากฏว่า
 พระองค์ขึ้นศึกในกรมพระยาสงครามแก้วรบ จึงส่งพระยาสงครามแก้วขึ้น
 ราชการกรมการเมืองสงฆ์ ใน พ.ศ. ๒๓๑๘ (พ.ศ. ๒๓๑๘) กล่าวถึงเงินภาษีในข้อ
 แต่งตั้ง ๑ ที่ใช้ปรากฏว่าภาษีศุลกากร เช่น ไร่ มีขึ้นต่อพระยาสงครามแก้ว
 เป็นเงิน ๑๘ ซึ่ง ๑๘ ล้าน ๒ บาท ๑ ซึ่ง ๑๘๔ โท

พระยาสงครามแก้วในรัชกาลที่ ๒ นี้ นอกจากจะทำการค้าขายของพระองค์แล้ว
 ไปค้าขายต่างประเทศแล้ว ยังเป็นเจ้าของภาษี (ผู้เมืองขึ้น เจ้าภาษี) อีกด้วย ภาษีที่
 ตั้งขึ้นใหม่ในสมัยนี้เป็นภาษีศุลกากรของเอกชนที่เข้ามาขอระบุมูลจากรัฐบาล สำหรับเก็บภาษี
 ศักดิ์สิทธิ์ของเอกชน ซึ่งจะยอมเสียเงินให้แก่รัฐบาลตามอัตราที่กำหนด เจ้าภาษีจะไม่
 เรียกเก็บภาษีจากรัฐบาลหรือราชที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดอีกอย่างหนึ่ง เช่นนี้รัฐบาลจึงมี
 รายได้เพิ่มขึ้น เงินจำนวนนี้จะแบ่งกันในส่วนไปสามส่วนราชการและพระราชวัง ไทย

๑๑ เรื่องเงินกับเมืองธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๖ ฎีกาในรัชกาลที่ ๑/๑

๑๒ เรื่องเงินกับเมืองธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๖ ฎีกาในรัชกาลที่ ๑/๒

พระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ของส่วนหนึ่งไว้ว่า จะให้กรมพระรวงโคให้ส่วนแบ่งกำไร
และเจ้านายพระองค์ใดเป็นจำนวนเงินเท่าใด กรมพระรวงโคให้ส่วนแบ่งมีรายชื่อ ๑๐ กรมคือ

- ๑ กรมพระคลังมหาสมบัติ
- ๒ กรมพระคลังสินค้า
- ๓ กรมพระคลังใน
- ๔ กรมพระคลัง
- ๕ กรมพระคลังในซ้าย
- ๖ กรมพระคลังในขวา
- ๗ กรมท่ากลาง
- ๘ กรมพระคลังราชการ
- ๘ กรมท่าซ้าย
- ๑๐ กรมท่า

พระคลังสินค้าจึงเริ่มมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกรมพระรวงโคอีกประการหนึ่ง ซึ่งปรากฏในสารตราเจ้าพระยาจักรีถึง ผู้ว่าราชการกรมการหัวเมืองต่าง ๆ จ.ศ. ๑๑๖๕ (พ.ศ. ๒๓๕๕) ดังนี้

...สารตราเจ้าพระยาจักรี มาถึงผู้ว่าราชการ...กรมการเมือง... ักนเงิน
ดูเงินเป็นที่ขุนพระคลังเจ้าพระยาจักรีที่สุทร เบ็ด ใต้ ของเบ็ด ๓๐ ของเงิน
เบ็ดรายปีแก่ราช รุกค้าไทยเงิน และรายต่าง ๆ ในจังหวัดกรุงเทพฯ และแขวง
หัวเมืองปากน้ำขึ้นเหนือถึงบาง ผู้ค้าทุกเทศาภิบาลมีทั้งเป็นเงิน ~~๗๐~~
เงินดูเงิน เจ้าชายคนแก่ที่ชายคือคนมีแล้ว เงินที่ข้างอยู่ภาค กรันจะให้เงิน
ดูเงินจากชายคนแก่ที่ชายคือคนมีแล้ว เงินที่ของหลวงจะข้างกันที่มากขึ้น
พระนรินทรราชเสด็จมาเรื่องราชนาขึ้นแก่เจ้าของกรมพระคลังสินค้า ในทราบ
ยังมีบุตรพระคุณว่า เงินดูเงินที่พระคลังสุทร เบ็ด ใต้ จำนวนเงินในกรีก
เป็นเงิน ~~๗๐~~ พระนรินทรราชเสด็จมาเรื่องเงินดูเงินตามนัด ในจำนวนที่ออก
จ้าวชด พระนรินทรราชเสด็จออกกับพระนรินทรราชมาเงินดูเงินที่ผู้แก่ชดตามไป

“พงศาวดารราชการ - เรื่องภาษีอากร” หนังสือวิจิตรอนุสรณ์
(โรงพิมพ์สำนักพิมพ์วิจิตรฯ พระนคร พ.ศ. ๒๕๔๕) หน้า ๔๐

$$\left. \begin{array}{l} \text{แต่ให้ } \frac{๑๗๑๐}{+} \text{ เงินเดิม } \frac{๑๕๐}{+} \\ \text{บาท } \frac{๑๕๐}{+} \end{array} \right\} \text{ คงเงิน } \frac{๑๗๑๐}{+} \text{ จะส่งเงินหลวงตาม}$$

วงทุกเดือน พระนรินทร์ราชเทวีออกรับพระราชทานให้เงินสิบสองเป็ดตัวเจ้าภานี
 ขอรับพระราชทานผ้าอาสีสุกร เบ็ด โถ่ ตามกิริยต้องกราเงินต่อไป แล้ววัน ๒๖
 กำ ปิณฑกัฎฐาฬก อ้าพ้าอาสีกรมงก } นี้ถ้าไรจะบอกเงินภาษีทุกเกล้าฯ ถวาย
 ขึ้นอีก โคนำเรื่องราวพระนรินทร์ราชเทวีขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบได้เข้า-
 ละครของอุทิศพระบาทแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯสั่งว่า ึ่งเงินอุ-
 เดิมเจ้าภานีคนเก่าพ้าอาสีกรมงกแล้ว เงินภาษีค้างอยู่มาก และพระนรินทร์ราชเทวี
 จะขอให้เงินสิบสองเป็ดตัวภานี รับผ้าอาสีสุกร เบ็ด โถ่ ในจำนวนนี้บอก จักว่าศก
 ตามกิริยต้องกราเงินใหม่เป็นเงิน $\frac{๑๗๑๐}{+}$ จะส่งเงินตามวงทุกเดือนนี้เก็บยอมอยู่
 แล้ว โผล่๗เงินอุเดิมเจ้าภานีคนเก่าออกเสียจากที่เจ้าภานี จึงไม่บอกเกล้าไปบอก
 พระน้อมให้ทั้งเงินสิบสองเป็ดที่ขุนพระวิวิเจ้าภานี รับผ้าอาสีสุกร เบ็ด โถ่ หอง
 เป็ดศก หองเป็ดทองเก็บ ตามเรื่องราวพระนรินทร์ราชเทวี ึ่งให้ทราบบังคมทูล
 พระกรุณาอีกต่อไป ... เป็นเงินขึ้นจำนวนนี้บอก จักว่าศก เป็นเงินวัดพระศรีรัตน-

ศาสดาราม เงินเดิม $\frac{๑๗๑๐}{+}$ บาท $\frac{๕}{๕๖}$ คงเงิน $\frac{๕}{๑๕๖}$ พระคลังสินค้า

ในพระบรมมหาราชวัง เงินเดิม $\frac{๕๗๑}{+}$ บาท $\frac{๕๕}{๑๗๑}$ คงเงิน

$\frac{๕๗๑}{๕๗๑}$... มงถวายเจ้านายต่าง ๆ

พระคลังสินค้าในกรมพระราชวังนวร เงินเดิม $\frac{๕}{๕๗๑}$ บาท $\frac{๑๑๑}{๕๗๑}$ คง

$\frac{๑๑๑}{๑๑๑}$...

กฎหมายแพ่งกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรพดี ๕๐

(กิ่ง / ๑๗๗)
 (เชิง / ๑๑๑)
 ๑๗

การกระทำของหลวงในรัชกาลที่ ๒ นี้ ไม่เห็นสมควรเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา
คือตามข้อบ่งการปกครองกลาง สืบค้นหาเข้านอกจากนั้นก็สืบกันแล้ว ไม่ยังมีให้เอา
ชายพระคลังสินค้าเหมือนแต่ก่อน แต่รัฐบาลยังคงสงวนสิทธิเลือกสิ่งของที่กองการใช้ไว้ก่อน
ผู้อื่นเหมือนเช่นเดิม

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๓๙ - พ.ศ. ๒๓๖๘)

ในรัชกาลที่ ๓ ประเพณีผูกขาดการค้าขายบางอย่างนั้นยังคงมีอยู่เช่นเดียวกับสมัย
กรุงศรีอยุธยาและรัชกาลที่ ๑ และ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้าแผ่นดินเจ้าหนุ่ยทรง
ผู้ให้บุญชัย บังคับการค้าขายที่ใหญ่ โดยแบ่งเขตของตนเองไปยึดสินค้าทั้งประเทศใกล้เคียง
หรือเช่าระวางเรือของผู้อื่นมาค้าสินค้าในมา ทางราชการยังคงมีพระคลังสินค้าสำหรับซื้อขาย
สินค้าบางอย่าง ซึ่งสงวนไว้เฉพาะสำหรับเป็นรายใช้ของพระนคร ทำขึ้นค้าขาย

เวลด้า (Velle) โศกต่างไว้เกี่ยวกับรายใช้ของรัฐบาลในท่า นอกไปจากการ
เก็บภาษีเรือ และภาษีขาออกแล้ว รัฐบาลมีสิทธิเลือกสิ่งของที่นำเข้ามาได้ และมีสิทธิ

“สง่า การงานหนัก เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรณี ๑ หน้า ๕๕

“สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระราชาคณะ จดหมายเหตุเรื่อง
ทูตอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๕๓ (โรงพิมพ์สมมติธรรม นาน

พระนคร พ.ศ. ๒๔๖๖) หน้า ๑-๓
สงวน อึ้งคง เรื่องเกี่ยวกับเรื่องวรรณี ๑๖ หน้า ๓๕๘ (อ้างจากจดหมายเหตุ
เรื่องทูตอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๓ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรา
พระราชาคณะ หน้า ๑-๒ และพระบรมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ หน้า ๕๖)

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับบรรณานุกรมในหอสมุดแห่งชาติ
แต่ไม่สมบูรณ์ หน้า ๒๓๓

แต่ผู้เขียนในการจัดการสินค้าออกทางเรือ สินค้าเลือกซื้อของไท่ท่อนี้เป็นพวกของกันต่อกัน
 กันอื่น ๆ มีให้สินค้าเขาแก่ข้าราชการของพระเจ้าแผ่นดินและไพร่เลือก และสิ่งที
 พระองค์ทรงพระราชประสงค์แล้ว สินค้าที่ไปขายไว้ก็บอกการระวางไว้ เมื่อประมาณ
 พ.ศ. ๒๒๖๐ นี้ เห็นได้ว่าไปไปในทางที่ผิด มีรายงานว่าผู้แทนพระองค์เลือกซื้อสินค้า
 ไว้เป็นจำนวนมากสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน โดยไม่ได้ตั้งใจจะนำไปขายที่ของหลวง
 แต่เพื่อนำไปขายที่ท่าแพและที่อื่นในท้องถิ่น และมีความเห็นว่าราคาสินค้าของพระ
 ราชประสงค์นั้นถูกกว่าตลาดอย่างยุติธรรม การกดขี่การค้าขายจะค้าขายออกนอกประเทศทั้งสินค้า
 ต่างประเทศถูกบังคับให้ขายสินค้าได้ ก็จะได้ไม่กระทบอยู่ในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการ
 นี้ก็เอาในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ของไทย ไท่ท่อนี้เป็นรูปของกรรมสิทธิ์ของหลวง
 ที่มีการจัดการซื้อขายสินค้าบางอย่าง คือ กระวาน ฝรั่ง แง และไม้อื่น ๆ ตลอด ถึง
 พริกไทย งาช้าง ช้าง และ งู " ปรากฏจากจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ ที่มณฑลหรือ
 ขงคิงของท้องถิ่นนี้

...แต่ในยุครัตนโกสินทร์ ถ้ามีท่านปรมาจารย์ว่าท่านกรมหลวงช้างเผือกและนาง ขวัญไ้ทรงทำ
 ทุนแพะ ลกขิง คือ ประเพณีที่นำสินค้านำเข้าจากรัฐบาลที่ขายให้แก่เจ้าฟ้าของเงิน

Walter F. Volla, Siam Under Rama III 1824-1851, (New York: J.J. Augustin Incorporated Publisher, 1957), p.22. (referred from
 1. Edmund Leberts; Ambassy to the Eastern Courts of Cec. In- China, Siam and Muscat (New York: Harper, 1857) p.315
 2. Memorial of Burney, February 13, 1862, in the Burney Papers, I (Bangkok: Vajirarara National Library, 1910-1914), 170; Singapore Chronical, May 24, 1827, as quoted in Moor p.222)

เครื่องอัญมณี ของสมเด็จพระนารายณ์ ตามพระราชพงศาวดาร ไทยบ้านหลวงเมือง ถูกข้าพเจ้า
 และ สม ชื้อ } ขึ้น พยายามจะขุดขุม พระธูป พระเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์
 พระอุโบสถ พระวิหารการเบี่ยงตัวอาหาราม ล้างล้างเอางาและขน่าย ล้างตัว
 ขันมัญชุ์ ซึ่งอัญมณีของทองห้าม ทำให้ได้พระนารายณ์มา... หนังสือ
 ๓ วัน ๑๕ คำ จ.ศ. ๑๒๑๘ ปีเถาะ เบจสก ...

จากจดหมายของเฮนรี เบอร์นี เขียนถึงผู้ลงชื่อ (Fullerton) ผู้สำเร็จราชการเกาะฟิจิ
 ลงวันที่ ๒๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๗๖๘ (ค.ศ. ๑๗๖๕) กล่าวว่า

...ในวิโมกข์ที่พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงราชย์ตั้งตั้ง พระองค์ได้ทรงออกประกาศแก่
 ประชาชนว่า พระราชบิดาของพระองค์ได้ใช้พระราชทรัพย์เป็นจำนวนหลายล้านใน
 ราชสำนัก แต่พระองค์ไม่มีพระราชประสงค์จะใช้จ่ายเงิน แม้เพียงหนึ่งไรท์ของเงิน
 จำนวนนั้น และพระองค์ไม่ทรงปรารถนาจะเป็นกษัตริย์กับพ่อค้า และจะไม่ทำการค้า
 บุคคลใด ๆ แต่จะอนุญาตให้ทำการค้าเสรี... ๕๑

๕๒ จดหมายเขตกงวัณท์เกลินทร์ รัชกาลที่ ๑ กองจดหมายตัวเขียน หลวงพระบางราช
 จ.ศ. ๑๒๑๘ เล่มที่ ๑๖ หน้า ๑๖๓

๕๓ The Burney Papers, เรื่องเกี่ยวกับเมืองรัตนที่ ๑๑ Vol. I, หน้า ๕๑-๕๒

"...The first day the King ascended the throne he made a public
 declaration that his father had spent many millions within the palace,
 but that he would not spend a quarter of the sum, and that he was
 determined not to be a King-merchant and not to maintain any monop-
 lies but permit a general free trade..."

สินค้าที่มีการผูกขาดในราชอาณาจักรคือ กุ้ง ปลา กุ้งนาง รวง และเหล็กไทย
ถูกยกเลิกในในรัชกาลนี้ โสภโชนเขียนเป็นจดหมายโดยมีเจ้าอาวีรขุฑกาท “

อย่างไรก็ตามจากบันทึกของเฮนรี เบอร์นีเอง เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ.๒๓๖๒
(ค.ศ.๑๘๑๙) โสภโชนไว้ว่า ชาวไทยไม่มีความคิดเรื่องการค้าเสรี และการค้าที่เฝ้าจำกัด
ตลาดของไทยในขณะนั้นใจในระบอบที่มีทางการค้าต่างประเทศอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน
เนื่องจากทำให้เกิดผลประโยชน์อย่างมาก “ และแม้จะมีประกาศให้เป็นการค้าเสรี
ดังกล่าว ความวิตกกังวลก็ยังไม่บรรเทาว่า การค้าเสรีนั้นไม่ได้เฉพาะในเวลาที่พระเจ้า-
แผ่นดินไม่สิ้นศรัทธาแล้วเท่านั้น แต่ยังมีเหตุระงับหรือระงับไว้ด้วยเหตุผลของ กษัตริย์ของไทย
เมื่อไม่ได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ก็ได้แก่เฉพาะเหตุ คือไม่ และต่าง ส่วนที่ระงับการค้าเสรี
ชาวต่างชาติความเสียหายหรือความเสียหายเป็น กุ้ง ปลา กุ้งนาง และสิ่งของอื่น ๆ ชาวไทย
ในบริเวณพรมแดนสงฆ์ และแม้ไม่ได้ลงมา ชาวไทยในเขตที่ผูกขาดขายของ หรือไทย กระวาน
และกฤษณา ชาวจีนจึงเป็นผู้ผูกขาดการค้าสินค้าเหล่านี้ตามปกติของ เป็นสิ่งของ เป็นสินค้าสิ่ง-
ของเหล่านี้ไทยคนไป พระเจ้าแผ่นดินจึงจำเป็นต้องระงับหรือลด และข้าราชการของพระองค์
ก็พยายามขายสินค้าเหล่านี้ให้ราคาสูง ข้าราชการเหล่านี้ก็มีอำนาจใช้ทางการค้าขายได้
ด้วย “ ปัจจุบันไม่มีสินค้าที่ผลิตจากต่างชาติอีกแล้ว หรือขายสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้คนไทยได้
ผูกขาดหรือระงับมาก่อน และกล่าวกันว่านี่ก็เป็นสิ่งที่น่าใจหายได้ ออกให้ เมื่อใดก็ตามมี

“เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๑๑, Vol. II, part V, หน้า ๑๐๖ (อ้างจาก
Bengal Secret and Political Consultations, Vol. 345, No.19)

“เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๑๑, Vol. I, หน้า ๑๖๖

“เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๑๑, Vol. I, หน้า ๑๑๑ และ Vol. II,
part V, (February 1825 to October 1827) หน้า ๑๐๖

พระคลังหรือข้าราชการผู้นิยมของพระคลัง หรือพ่อค้าหลวง มีถึงหนึ่งถึงโหลี่เศษชายหรือชื่อ
 โกร่งทำนบกวนหรือข้าราชการยุโรป อาจจะมีบ้างได้ในเวลาพราศศกษณะ ๔๕ บาท รวม
 ทั้งค่าภาษี ๑๕๐ บาทด้วย แต่พระคลังเรียกเก็บสินค้าอย่างอื่นในพราศศกษณะ ๔๕๐ บาท
 หรือไทยอาจจะมีได้ในเวลาพราศศกษณะ ๔๕ บาท รวมทั้งค่าภาษี ๑๕ บาทไว้ด้วย แต่
 พระคลังเรียกเก็บ ๔๕ บาท อย่างอาจจะมีได้ในเวลาพราศศกษณะ ๒ บาท รวมทั้ง
 ค่าภาษี ๑๕ บาท แต่พระคลังและข้าราชการของเขาไม่มีให้ต่ออังกฤษจ่ายเงินให้ในพราศศ
 กษณะ ๔๕ บาท ส่วนบริษัทอินเดียเดนมกั้น พ่อค้าชาวอังกฤษหรือฝรั่งไม่สามารถขายส่วนใด
 ส่วนหนึ่งของสินค้าของเขาได้แก่คนที่พระคลัง หรือข้าราชการผู้นิยมของพระคลัง หรือพ่อค้าของ
 พวกจะได้เลือกซื้อของที่ตนพอใจ โดยไม่หวังราคาให้อย่างยุติธรรม และปล่อยให้พ่อค้าของ
 ฝรั่งแล้วกันแต่ เป็นเวลา ๑ เดือน หรือ ๒ ปีก็ได้ จนกระทั่งทุกเขาบังคับให้พ่อค้าให้
 ยอมตกลงจ่ายเงินของเขา หรือเงินในบัญชีเก็บโอกาสที่จะขายสินค้าเพื่อหาผลกำไรได้
 ในเวลาที่พระคลังและข้าราชการผู้นิยมของพระคลังได้ทั้งราคาไว้ในวิธีแปลก ๆ นี้ พ่อค้าอังกฤษ
 หรือฝรั่งไม่สามารถทำการค้ากับผู้อื่นได้ และถ้าหากพ่อค้าผู้ใดไม่ยอมรับข้อเสนองของพระคลัง
 ก็เป็นอันเสียเปรียบไม่ไ้ว่า ชาวกรุงเทพฯ ไม่กล้าเสนอข้ออ้างที่ชี้ว่าการเพิกถอนนี้ต้องการ
 เขาเป็นกรรมสิทธิ์ พ่อค้าต่างประเทศไม่สามารถไปติดต่อในกรุงเทพฯ อย่างเปิดเผย และถ้า
 แอมไม่ที่จะยอมเสียสิ่งของการผูกพันที่มีสมบัติ และพ่อค้าไทยก็จะถูกลงโทษอย่างหนัก ซึ่งจึงคิดว่า
 พ่อค้าต่างประเทศอยู่ใต้อำนาจพระคลังและผู้นิยมคือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ที่มีชื่อในการขึ้นที่ชาวต่างต่าง บุคคลสำคัญในละแวกนี้ในการค้ากับต่างประเทศจึงกล่าวมา
 แล้วข้างต้นนี้ คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สองคนนี้มี
 อิทธิพลต่อพระคลัง และพระคลังได้เข้าเรื่องต่าง ๆ มาแต่สามารถโอกาส พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 มีหน้าที่ทั้งราคาสินค้าของข้าราชการยุโรปที่ถูกเลือกเป็นของพระคลัง พระคลัง ซึ่งโดยที่ในเมื่อ

พระยาสุภานุรักษ์ (ในทางตรง เช่น อัญชานตราสารของโช โทะ แต่เบอริก็ เห็นว่า พระยา) จะใช้เวลาดำเนินการที่มากในการดำเนินการ และใช้เงินมากเสียให้ราคาเงิน ๑ ล้าน ๒๐ ของราคาสินค้าเท่านั้น ^{๕๒}

ในรัชกาลที่ ๑ นี้ มีเหตุจากประเทศยุโรป มีความประสงค์ของโช โทะที่จะเปิดการค้าขายของไทยเสียใหม่ เวลานั้นได้เขียนเกี่ยวกับการค้าขายของพระองค์ว่า "...พระเจ้าแผ่นดินทรงยินยอมที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงในเรื่องการค้ากับต่างประเทศ และไม่ใช้กำลังออกพระองค์ไปทรงมีเมตตาที่จะยุติการค้ากับเรือหลวง หรือเรือของข้าราชการของพระองค์..." ^{๕๓} โดยเหตุนี้การค้าขายกับต่างประเทศ และการแสวงเรือไปค้าขายกับต่างประเทศ จึงจะมีอยู่ตลอดเวลาในรัชกาลที่ ๑ ในระยะ ๑๐ ปีสุดท้ายก่อนสิ้นรัชกาลที่ ๑ ได้มีอุบัติเหตุที่ท่าเรือกระวิไลและท่าเรือเกาะวิไลเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การค้ากับเรือวิไลลดลงอย่างมาก ในระยะที่ข้อบังคับมีแผนการค้าขาย ๆ เกิดขึ้น ประมาณ ค.ศ. ๑๖๘๓ มีการควบคุมบางอย่างในการค้าขาย และหลังจากนั้นสองปี เมื่อเห็นว่าชาวอังกฤษไม่ได้ค้ากับ ไทยก็ได้อนุญาตการค้าขายอย่างเต็มที่ ราคาขายน้ำชาสูงขึ้น ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ไทยเหตุนี้ใน ค.ศ. ๑๖๘๓ การส่งน้ำชาออกนอกคลองจาก ๕๐,๐๐๐ ทอน เป็นเพียง ๕๐,๐๐๐ ทอน ไม่ให้เรืออเมริกันเข้ามาถึงสยามในระยะนี้เลย เมื่อค้าขายเข้ามาใน ค.ศ. ๑๖๘๕ เมื่อให้ท่าการค้าขายน้ำชาสูง

^{๕๒} เรื่องเกี่ยวกับชิโงริวที่ ๕๐, Vol. II., หน้า ๓๗

^{๕๓} Walter E. Vella, เรื่องเกี่ยวกับชิโงริวที่ ๕๐ หน้า ๕๗

"...The king had agreed not to interfere with foreign trade operations and not to levy taxes on exports. But he did not feel compelled to cease trading in his own ships or the ships of his officials..."

เกินไป ก็เป็นทางไปซึ่งระบอบนี้ ซึ่งเป็นแห่งน้ำชาของอเมริกาในเวลาที่นั้นเอง “
 ถึงปรากฏเรื่องราวของสถานของอเมริกัน เมื่อมี เรื่องต้นเรื่องน้ำชากระนั้นว่า กับ
 จอห์นสัน (Captain Johnson) แอปเปิลตันเกอร์ (Hunter) ได้มีคำสั่งให้ทำการ
 กระทั่งว่า ได้มีคำสั่งให้ในเวลาที่นั้นเองของกระนั้นได้มีรับจอห์นสัน จึงได้มีคำสั่ง
 จำนวนเล็กน้อยจากทางไทย ได้ทำการซึ่งกระนั้นในเวลาทางวัน แต่หลังจากนั้น
 ในเวลาซึ่งกระนั้นน้ำชาในที่สุดกับ และถูกกล่าวไว้ ในเรื่องมีกระนั้นได้เองให้เบอร์นี
 ทราบว่าผู้หนึ่งคนได้ถูกของใหม่เพราะว่าน้ำชาไทยไม่ได้มีได้เพราะการของกระนั้นทราบ
 ก่อน “ เบอร์นีมีใจกล่าวถึงกระนั้นว่า...กระนั้นว่าที่ว่าการที่กรุงเขมร
 ได้มีอนุญาตให้ทำการค้าขาย ชานชาของไม่เห็นว่า มีที่กล่าวกับกระนั้นของกระนั้น
 ได้อย่างไร หรือถ้ากระนั้นในเวลาที่นั้นเองของกระนั้นจะถูกกล่าวออกไปอย่างไร...”

“เรื่องเกี่ยวกับเรื่องธรรมที่ ๕๓ หน้า ๕๓๖-๕๓๗

(referred thro I. O. Frankfurter, "The Mission of Sir James Brooke to Siam," J.S.O. VIII, (1911), 21

2. Calastier to the Secretary of State, in Message from the President..., 32nd Cong, 1st sess, S. Bu. Rec. 38, p.53

3. Letter of Khaya Siamphat to Calastier, April 20, 1850, in Department of Fine Arts,)

“The Burney Papers, เรื่องเกี่ยวกับเรื่องธรรมที่ ๕๓, Vol. I, หน้า ๕๓๕

“เรื่องเกี่ยวกับเรื่องธรรมที่ ๕๕, Vol. I, หน้า ๕๓๕

“...So long as the public Officers at Bangkok, are allowed to engage in commerce, I do not see how any thing like a free trade can be established, or their privilege of pre-emption effectually abolished...”

การกล่าวของพลเรือโทอินทร์ในคราวที่ พระคลังได้เข้าไปในเรือของอังกฤษโดย
 เช่นเมื่อเรืออเมริกันเข้ามาที่อ่าวไทยในทะเลไทย ก็มีกัปตัน (Captain Coffin)
 ผู้บังคับการเรือไคร้ลงที่อ่าวและเรืออื่นนำทาสในคราวนั้น ๒ เรือของอเมริกัน หรือ
 ๓-๔ ขบวน รวมมีทาสด้วย กัปตันฮินสัน (Captain Hinson) แห่งเรือไซเรน
 (Siren) ต้องจ่ายเงินในคราวนี้ อย่างไรก็ดีตามเดิมเรืออเมริกันที่เข้ามา
 ที่ไม่ได้ในคราว ในคราวถัดไป ๑ ขบวน เมื่อเรือมาถึง แต่ในขณะที่เรือเข้ามา
 ที่อ่าว และบรรทุกเรือขึ้น เขาต้องประณตบุตรก ทว่าพระคลังได้สั่งให้นำทาสในทันที
 กัปตัน ทอกล่าอ่าว และเจ้าของเรือถูกห้ามไม่ให้ปฏิบัติกิจเรือในที่ใดที่หนึ่ง
 จากครั้งเรืออเมริกันนำทาสเข้ามาแล้ว ^{๕๖} เขาก็ยังได้กล่าวถึงการค้าในคราว
 ของราชการไทยเกี่ยวกับการค้าขายอีกว่า

...ความประพฤติของข้าราชการไทยที่ปฏิบัติต่อเรือเหล่านี้ เป็นอาชญากรรมที่
 อยุติธรรมอย่างยิ่ง พระคลังและข้าราชการของเขาทำนุเคราะห์แก่ทุกขบวนที่
 ทอกล่าอ่าวได้นำเข้ามา และยึดเอาสินค้าเหล่านี้ไว้แล้วแจกจ่ายสินค้าที่เขาถือ
 ในระหว่างพวกของเขา ^{๕๗} โดยที่พระคลังจะนำใบขายสินค้าไปขายหลัง เพื่อ
 กำไรให้แก่ตนเอง... ^{๕๘}

^{๕๖} เรื่องเดียวกันเรื่องหน้า ๕๖, Vol. I, หน้า ๒๐๘

^{๕๗} เรื่องเดียวกันเรื่องหน้า ๕๗, Vol. II, part 4, p. 83 "...The

conduct of the Siamese officers towards these vessels was most iniquitous. The Brah Khlang and his officers fixed the price of every article of merchandize brought by the Surat traders and took and distributed among themselves whatever portion of the cargoes they pleased for the purpose of retailing the same afterwards at a profit to themselves..."

สินค้าที่เมืองของไทย นอกจากที่โตกแล้ว ปรากฏว่ารัฐบาลไทยยังคงสงวน
 อำนาจการห้ามข้าวออกนอกประเทศ "...การอนุญาตที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ไม่มีเรือลำใด
 สามารถนำข้าวเปลือก หรือข้าวสารออกนอกประเทศ โดยไม่ได้รับอนุญาตพิเศษ..."^{๕๕}
 นอกจากข้าวเปลือกแล้ว ไม่สักก็เป็นสินค้าที่ห้ามนำออกโดยเสรีด้วย^{๕๖}
 ในกานสินค้าเขาเช่นกัน ปรากฏว่าโทษห้ามนำข้าวขึ้นเขานะ^{๕๗}

...ผู้มีกบฏการเรือและกบฏการจะถูกริบเงินนำเป็นค่านิดา นานิดาและสินค้านั้น ๆ
 มาให้เป็นของถวายพระเจ้าแผ่นดิน โดยไม่ยอมรับว่าให้มีการเรียกเก็บเงินเงิน
 ของบรรดาการถวายพระเจ้าแผ่นดิน รวมอยู่ในจำนวนเงินที่ค่าเรือเรียกเก็บจาก
 เรือของพวกเหล่านี้ไปแล้ว...^{๕๘}

^{๕๕} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๕๕, part 5, p.153

"...By the present Laws of Siam, no vessel can export paddy or rice
 without a Special license,..."

^{๕๖} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๕๕, part 4, หน้า ๓๐๔

^{๕๗} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๕๖

^{๕๘} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๕๖, Vol.I, หน้า ๒๓๕

"...Commanders of Vessels and Merchants have always been called upon
 to make presents of Muskets, Watches and other Articles to the King,
 ignorant that a charge as a present for his Majesty was included in
 the amount of Port Charges levied upon their vessels..."

นอกจากนี้ยังมีปรากฏข้อความในหนังสือพระราชพงศาวดารไทยและสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีข้อความที่
รอบเปิด เป็นข้อความตามหนังสืออเมริกา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๖๖ (ค.ศ. ๑๘๖๓) แม้
จะพูดไทยถึงกษัตริย์อเมริกาที่ตายกันแล้ว ๆ ในราชอาณาจักรไทยได้โดยเสรี
แต่ก็มีข้อความแปลกไว้ต่างหากว่า

...อย่างไรก็ตามข้อความทั้งที่ขึ้นระบุไว้ในภาคแรกนี้ มีทั้งข้อความที่เป็นข้อประณัย
การรับอุปถัมภ์ในหน้าแรก หรือจำหน่ายขายในภายหลัง ซึ่งอาจอุปถัมภ์ นอกจาก
แต่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งถ้าพระองค์ไทยทรงมีรับสั่งให้เอาเข้ามาแล้วใคร
ก็ไม่ทรงปรารถนาจะรับอุปถัมภ์ให้พอรับไว้ ทั้งนี้ก็เพราะความหมายไปถึงการ
อุปถัมภ์ในหน้าแรกซึ่งอันอันถือว่าเป็นเมืองเมืองนอก ตาม หรือการนำออกไป
ชำระจึงจะล่วงบรรทุกเรือไปในฐานะเป็นสินค้าในมือ... ๒๖

ปรากฏเรื่องราวในพระราชพงศาวดารฉบับอื่น ๆ ถึงเรื่องที่พักพิงระหว่างประเทศที่หน้าของมา
ถวาย เมื่อเป็นของกษัตริย์ราชระสงค์ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมไว้ในราชอาณาจักร ในการ
ถวายของของพระมหากษัตริย์ก็ถือว่าเป็นวิธีหนึ่งเพื่อหาประโยชน์ของตน โดยที่กษัตริย์จะได้รับ
พระราชทานยกย่องสิ่งของของอุปถัมภ์ นอกจากนั้นยังมีข้อความอีกของเฮนรี เบอร์นี่ว่า

...อย่างไรก็ตาม มีวิธีการสะดวกในระบบการค้าขายของชาติ เป็นความสะดวก
บางที่พ่อค้าของเราจะขอแลกเงินแทน เมื่อไรก็ตามที่พ่อค้าที่มีสิ่งของซึ่งเขา
ขายไม่ได้ และไม่ต้องการจะนำออกไปอีก เขาจะนำสิ่งนั้นขึ้นถวายแก่พระเจ้า
แผ่นดิน ถวายกรมพระราชวังกรมเสนาบดี เพื่อใช้พระองค์ ซึ่งในที่สุดก็เขา

^{๒๖} สืบ น. โคนบุตร แปล สังฆราชบาลเดกัวซ์ เล่าเรื่องกรุงสยาม (โรงพิมพ์
อิมปรินท์ พจนานุกรม ค.ศ. ๑๘๖๖) หน้า ๓๐๖-๓๐๘

แต่ใจว่า จะทำให้เขาได้รับสิ่งตอบแทนบางอย่าง ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็เป็นกำไรของกัน
และกันไปในทางหนึ่งนั่นแหละ... ^{๕๕}

อย่างไรก็ตามเมื่อเฮนรี เบอร์นีได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการทางพระราชไมตรีและการค้า
ขายในปลาย พ.ศ.๒๓๖๕ และต่อมาหนังสือสัญญาฉบับที่สองใน พ.ศ.๒๓๖๘ นั้น การค้าขาย
ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ มีข้อความบ่งไว้ในสัญญาการค้าขายว่า "...พ่อค้าก็องเดินอาชีพ
การค้าขายตามประเพณีของชาติ เขาจะได้อำนาจทำให้ตนและขายโดยไม่ได้รับการแทรกแซง
จากผู้อื่น..." ^{๕๕} และข้อความเพิ่มเติมอีกกล่าวว่า พ่อค้าจะต้องมีสิทธิค้าขายในไทย ตลอด
เขาจะต้องไม่รับราชการเลือก หรือรับราชการนอกเขตราชการที่รับ ใน และกระตุนให้เข้า
จะต้องไม่ขายให้ผู้อื่น นอกจากรัฐบาล ถ้ารัฐบาลไม่ต้องการสินค้าเหล่านี้ เขาจะต้องนำกลับ
ออกไป สินค้าอื่น ๆ เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ได้โดยไม่ได้มีการแทรกแซง จากผู้อื่น ^{๕๖}

^{๕๕} The Buxton Papers, เรื่องเกี่ยวกับเมืองรัตนที่ ๒๕, Vol.II. part 5, p.143. "...There was a convenience however in this system of presents, a convenience which our merchants may perhaps still enjoy at Bangkok. Whenever a European merchant possessed some commodity for which he could find no sale, and to re-export which might not be desirable, he tendered it as a present to the King, Wangna or Phra Klang, from whom he was certain of receiving some return that would at least prevent the merchant from suffering a total loss..."

^{๕๖} เรื่องเกี่ยวกับเมืองรัตนที่ ๒๕ หน้า ๑๕๖
"...Merchants are to pay the duties in commerce, according to the customs of the place. They shall be allowed to buy and sell without the intervention of other persons..."

^{๕๖} เรื่องเกี่ยวกับเมืองรัตนที่ ๒๕ หน้า ๑๕๖

ความผิดสัญญา ค.ศ. ๑๖๖๘ (ค.ศ. ๑๖๖๖) มีเงื่อนไขอันหนึ่งว่า ตลอดที่กรุงเพทจะ
 ได้รับอนุญาตให้ทำการเรือและขายสินค้าต่าง ๆ ถึงเขตใดโดยไม่ได้มีการแทรกแซงจากผู้อื่น
 ยกเว้นชาวเบ็ดเตล็ด เศรษฐีฮาน นอกจากนี้จะต้องได้รับเสรีภาพ และความปลอดภัยในกรณี
 พระเจ้าแห่งดินแดนทรงมีใ้พิทานที่กรุงย่างกุ้งหรือที่เมือง มิง ปัง London (ค.ศ. ๑๖๘๐)
 เมื่อพระองค์ได้ทรงเริ่มระเบิดสัญญาที่จะเลิกสนธิสัญญา โดยการยุบอาณัติการค้า ซึ่ง เป็นชนิด
 แลที่สำคัญที่สุดของประเทศ ใน ค.ศ. ๑๖๘๕ (ค.ศ. ๑๖๘๖) ก็ทรงทำให้เป็นเสรีภาพโดย
 โดยสมบูรณ์ขึ้น และนับแต่นั้นมาผู้ถือการค้าต่างประเทศของอังกฤษก็มีสิทธิในอาณัติโดยพระเจ้า
 ของพระองค์ในราคาต่ำ และไม่มีกำไร ซึ่งพระองค์เองเป็นผู้กำหนดหลังจากที่ได้นำเอาเงิน
 ทองการุณกรรมของพระองค์แล้ว มีชาติที่เข็ญจึงจะให้เสนอขายให้แก่ลอร์ดที่กรุงเพท ใน
 ราคาสูง ^{๒๗} และนอกจากนี้ยังปรากฏว่า ในการรับชำระอาณัติการค้าจะถูกบังคับให้คืนเงิน
 จากพระเจ้าแห่งดินแดนเงินต้นในราคาสูง เขาก็จะได้รับอนุญาตให้ทำการค้าแบบปกติ คือ การ
 แลกเปลี่ยนสินค้า ^{๒๘} เมื่อได้มีการยุบอาณัติการค้า ภายหลังจากนั้นว่า ราคาสินค้าจะสูงขึ้น
 ในมาก โดยเงินต้น ๔๐ เบอร์เชด มีราคาสินค้าในนครเวทระ ๒๐ ชิลลิง ^{๒๙}

นอกจากนี้ท่านก็ยังปรากฏว่าการค้าไม้สักก็เป็นของลอร์ดท่าน ใน ค.ศ. ๑๖๘๕ (ค.ศ.
 ๑๖๘๖) ลอร์ดอังกฤษได้อธิปไตยจำนวนหนึ่งและกำลังจะทำการขนส่งอยู่แล้ว การขนส่งออกไปถูก
 ยับยั้งโดยพระกษัตริย์ จึงจำเป็นต้องขายสินค้ากันในสถานที่นั้น ทำให้ลอร์ดอังกฤษขาดทุน
 เป็นจำนวนมาก ^{๓๐}

^{๒๗} "The Mission of Sir James Brooke to Siam," The Journal of
 The Siam Society, Vol. VIII., p. 221

^{๒๘} เรื่องเดียวกันเชิงอรพที ๒๗
^{๒๙} เรื่องเดียวกันเชิงอรพที ๒๘ หน้า ๒๒๖
^{๓๐} เรื่องเดียวกันเชิงอรพที ๒๘ หน้า ๒๒๖

ในการค้าขายที่ต่างประเทศนั้น การค้าขายของพ่อค้าต่างประเทศจะถูกควบคุมโดย
นโยบายพระราชประสงค์ ดังปรากฏในกฎหมายแพ่งคดีอาชญากรรมหรืออเมริกัน ลงวันที่ ๓ มิถุนายน ค.ศ.
๑๗๙๖ ว่า

...พระมหากษัตริย์และพระยาโชฎีกองราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดินทรงทราบ
ว่า เรือสำเภานำสินค้ามาขายที่ท่าเรือแล้ว บรรดาพ่อค้าสามารถที่จะออกไปแสวง
จึงเป็นที่พอใจโดยมากของสูง ย่อมจะหาสารโดยวิธีอย่างอื่นได้ พระเจ้าแผ่นดินทั้ง
พระมหากษัตริย์และพระยาโชฎีกองราชโอรสจากประเทศใดก็ตาม จะได้รับทราบถึง
ว่าไม่เป็นไปดังพระราชดำริเห็นนั้น พระองค์จึงมีพระราชโองการ ให้เจ้าพระยาทั้งสอง
ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานนั้นทั้งนี้ โทษไม่ผู้ใดก็ตามหาวิธีอย่างอื่นโดยลับลับ
พระองค์ของพระราชประสงค์โดยพระราชดำริเห็นมาก ๆ เพื่อจะเอาผลกำไรไปจ่ายใน
การสร้างวัด ซึ่งทรงตั้งพระชนมชีพจะให้แก่คนได้เร็วโดยเร็ว... ๑๖

เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้ว การที่ไทยมีกฎหมายห้ามข่มขืนในการค้าขายกับต่างประเทศ
เพื่อจะกีดกันการแย่งชิงจากพ่อค้าชาวตะวันตก พระเจ้าแผ่นดินและข้าราชการของพระองค์มี
เรือค้าขายหลายลำ และมีหลายครั้งที่เรือเหล่านั้นจะวิ่งเข้ามาในอ่าวและฝั่งอันกว้างออก
แม้แก่กษัตริย์หรือของราชสมบัติ พระมหากษัตริย์หรือของราชสมบัติได้ทรงทราบด้วยในการ
ดำเนินการค้าขายโดยทรงอนุญาต ๑๗

^{๑๖} ประมวลพงศาวดารภาคที่ ๓๓, "จดหมายเหตุเรือจีนในอเมริกา" ประมวลพงศาวดาร
สมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เล่ม ๘ (โรงพิมพ์อักษรพิมพ์ดีด พระนคร ค.ศ. ๑๘๘๙) หน้า ๕๖
^{๑๗} Valle เรื่องเกี่ยวกับเมืองครั้งที่ ๕๕ หน้า ๑๑๖

กรมช่างเรือไปค้าขายต่างประเทศในรัชกาลที่ ๓ บrought จากจดหมายเหตุของ
กรมช่างเรือที่นำเรือออกไปถึงเมืองทางซุง เมืองโฮ เมืองโฮ จ.ศ. ๒๓๖๗ (พ.ศ.
๒๓๖๗) ว่า

...เมือง เมืองโฮ นำเรือ อ่างทานะ	+
พริกไทยทานะ	+
ไม้แดงทานะ	+
ปลิงทานะ	+
ถั่วทานะ	+
คิงคองทานะ	+

(ภาษีของไทย)

ช้าง ภาษีทานะ	+
พริกไทย	
ไม้แดง ภาษีทานะ	+
ปลิง ภาษีทานะ	+
ถั่ว ภาษีทานะ	+
คิงคอง ภาษีทานะ	+
สิมูท ภาษีทานะ	+
นอกรม ภาษีทานะ	+
คิงคอง	
น้ำจืด	
น้ำจืดทรายแดงหนัก ๒๕๐ บาท	
กระดาษไขสีดี ภาษีทานะ	+
ทองคำแดง ภาษีทานะ	+
ทองเหลือง ภาษีทานะ	+
เงิน	
ไม้กระดานระฆัง ภาษีทานะ	+

สินค้า ๔ สิ่ง
 ภาษีจ่านวนมีตั้งแต่
 อั้งก
 กำนัน •
 จำนวน ๓] ๕
 อ่าวทาง ๒] ๒๐ ปี

คอกต่างทำขึ้นด้วยสิ่งใช้สอยเบ็ดเสร็จ

เงิน $\frac{๒๐}{๓๐๐}$

ตำลาค ๓ ตำ ใช้สอยเบ็ดเสร็จ

เงิน $\frac{๕๐}{๓๐}$... ตำ

นอกจากนี้ปรากฏว่ามีเรือต่าง ๆ ดังนี้

สำเภายุ่นทอง จีนเกายายสำเภายุ่นทอง สังกะสี ยี่สิบแปด ยี่สิบแปด โย่ง โย่ง และ โย่ง สิบสี่

สำเภายุ่นทอง พระองค์เจ้าทิพยมาตย์ จีนเกายายสำเภายุ่นทอง สังกะสี ๕ โย่ง โย่ง โย่ง โย่ง โย่ง

และ สิบสี่ โย่ง น้ำตาลทรายแดง หางเสือ โย่งระฆัง

สำเภายุ่นทอง พระองค์เจ้าทิพยมาตย์ จีนเกายายสำเภายุ่นทอง สังกะสี ๖ โย่ง โย่ง โย่ง โย่ง โย่ง

ยี่สิบ นอระพาท

ถ้ำน้ำเขตก้อนหิน จมื่นโงวมาตย์ นายนแก้วมาตย์ สังกะสี สิบสี่ โย่ง และ จมื่น

ถนง

ถวายระฆัง ๓ ตำ

พระสรีระวาปีต๋อง สำเภายุ่นทอง (สิบสี่) สำเภายุ่นทอง (สิบสี่) สำเภายุ่นทอง (สิบสี่) สำเภายุ่นทอง

ทองแดง (สิบสี่) สำเภายุ่นทอง (สิบสี่) สำเภายุ่นทอง (สิบสี่) สำเภายุ่นทอง (สิบสี่)

พระสรีระวาปีต๋อง แห่งสำเภายุ่นทอง (สิบสี่)

หลวงพิทักษ์กรมแห่งสำเภายุ่นทอง (สิบสี่)

หลวงโฆววาปีต๋องสำเภายุ่นทอง สำเภายุ่นทอง สำเภายุ่นทอง หลวงโฆววาปีต๋อง

แห่งสำเภายุ่นทอง

หลวงประเสริฐวาปีต๋อง สำเภายุ่นทอง จมื่นทิพยมาตย์ แห่งสำเภายุ่นทอง จมื่นทิพยมาตย์ แห่งสำเภายุ่นทอง

ถึงแนวใช้สอยเบ็ดเสร็จ

กรมราชเลขากระทรวงมหาดไทย

เรื่องเจ้าพนักงานเมือง...

๑.๑.๑๑๑๑ วันที่ ๑๑

ตั้งทำนบกั้นเขตที่ดินไร่หลวงทุ่ง วัน ๒๒ คำ (วันแรม ๒ ค่ำ เดือนเจ็ด) ตั้งเวียงขึ้นใหม่
 เมืองเวียงไค้ ตั้งสาเกตนครของ สาเกตนคร ไปเมืองเวียงไค้ ตั้งสาเกตนครของ ไป
 เมืองเวียงไค้ ตั้งสาเกตนครของไปเมืองเวียงไค้ในอินระโรง ^{๗๕}
 นอกจากนี้ยังมีปรากฏชื่อสาเกตนครของเจ้านายและข้าราชการในรัชกาลที่ ๑ นี้แต่งไปถวายท้าว
 ประเทศดังนี้--

...สาเกตนครนาง	พระอินทร์
สาเกตนครไม้	พระเทพบุตร
สาเกตนครไม้เขียว	ทองแก้วอำพัน
สาเกตนครอิน	ท้าววิสิทธิ์
สาเกตนครสี	พระเชษฐาต่าง
สาเกตนครขุนเข่ง	ทองอินทร์อินทร์
สาเกตนครขลุ่ย	พระเวศม์ต่าง
สาเกตนครหินเมือง	ท้าวธรรมาต่าง
สาเกตนครเหล็ก	ท้าววิสิทธิ์แม่ชายนเมืองจีน
สาเกตนครไม้ ๒ ชั้น	ทองสุวรรณ์แม่ชายนเมืองจีน
สาเกตนครปากปลา	พระเทพบุตร
สาเกตนครไขกระดูก	พระเทพบุตร
สาเกตนครระลอกอาว	ท้าวอินทร์อินทร์ (ปากโท)
สาเกตนครกรมหลวงจักรเจษฎา	
สาเกตนคร	ท้าวโกษาต่าง

^{๗๕} เวียงเวียงกับเวียงอรณี ๗๓

สำนักเงิน

สภาโศภนวงศ์

สำนักนก

ฐานองคมนตรี

สำนักอินแสง

สภาวิจิตรวงศ์

สำนักนาง ๘ สำนัก

สำนักทศิม

เจ้ากรมจักรวงศ์

สำนักอินวิเศษ

เจ้ากรมจักรวงศ์

สำนักอินบุษย์

เจ้ากรมอินวงศ์

สำนัก

สภาสงขลานครินทร์

สำนักนกโต

สภาอินวิเศษวงศ์

สำนักกรมพระราชวังบวร

สำนักเจ้ากรมขุนเสนาบดี

สำนักเจ้ากรมเสนาบดี

สำนักนางกรม ๘ สำนัก

สำนักเจ้าสำนักอินวิเศษ

สำนักพระองค์เจ้าบ้าน

สำนักพระองค์เจ้าบ้าน

สำนักพระองค์เจ้าอินทรธำมรงค์ ...

ในรัชกาลที่ ๓ ได้มีการแก้ไขวิสัยเดิมของพระโอรสและพระธิดาอย่าง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริแก้ไขวิสัยเดิม และทรงตั้งภักดีขึ้นใหม่อีกหลายอย่าง โดยที่วิสัยเดิมนี้เห็นว่าประมุขเงินทองมีบุตรธิดาเกินสมควรพระโอรสและพระธิดา

* เรื่องเดียวกับเรื่องครั้งที่ ๓๘ ตอนที่ ๔๔ สภาโศภนวงศ์ จ.ศ. ๒๓๖

โกกัโศวาทเจ้าอาวาส^{๑๖} เป็นรายใบรายชื่อใช้ในราชการณที่ดินแทนของสหภาพการค้าลาว
 เป็นของเขื่อนใหม่ เงินบริจาคที่เรอขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๗ นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า-
 เจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะให้เห็นว่า เงินแก่แก่โค เกษีโนในรัชกาลของพระองค์เท่าโค
 จึงโปรดให้ตั้งถิ่นฐานในเจ้าจำนวนเสียทางหก แยกออกไปจากภคิอการที่เก็บอยู่แต่เดิม
 ที่ของพระคลังสินค้าที่เดิมเจ้าจำนวนอย่างใหม่มีเป็นถาวรแก่ที่ภคิอที่เดิมคือ ถาวรจัด
 ชื่อที่ดินของเรือสำเภากับขนของต่างก่อน การที่โคตั้งถิ่นฐานใหม่จึงได้แยกออกเป็นสอง
 แยก นั่นที่เกี่ยวกับอาคารเก่าซึ่งอยู่ในพระคลังมหาสมบัติ อาคารใหม่เรียกว่าภคิอที่อยู่ในกรม
 พระคลังสินค้า กรมพระคลังสินค้าจึงได้ตั้งชื่ออาคาร อาคารใหม่ละใหม่^{๑๗}

เวลาเองก็ได้เขียนไว้ว่า การเขียนแปลงที่ดินในสหภาพพระนครของประเทศไทย
 ในรัชกาลที่ ๗ คือ การโอนระบบราชการมาเป็นการปกครองราชการของหลวง การระบุเนื้อ
 ภายนี้เริ่มในรัชกาลที่ ๗ โดยเริ่มมีการเก็บภาษีประสิทธิ์กรรม และการจำเช่าขุดร การทิ้งบ่อน
 ทิน และภาษีบ้าน^{๑๘}

ภคิอที่เรอขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๗ ตามที่เจ้าพระยาพิลาการวงศ์รวบรวมไว้มี ๑๔ อย่างคือ

- ๑ ภาษีสอนเบี้ย
- ๒ ภาษีสองเรือ (เก็บจากของสิ่งสำเนา)
- ๓ ภาษีสอย นข.
- ๔ ภาษีสองสาม ๖ อย่าง
- ๕ ภาษีสักไทย (เก็บจากชาวไร่)
- ๖ ภาษีสักไทย (เก็บจากปู้อองสำเนา)
- ๗ ภาษีใบยาง
- ๘ ภาษีใบตอง (เก็บจากปู้ออง)

^{๑๖} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาจักร์ราชานุภาพ "ตำนานภคิอการบาง
 อย่าง" เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๑๖ หน้า ๑๘๘-๑๘๙

^{๑๗} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระบบราชการสมัยแก้ไขการปกครอง
 แณดิน (โรงพิมพ์โสภณพิพรรณาการ พระนคร ๒๕๒๕) หน้า ๑๘๗

^{๑๘} Valla เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๑๕ หน้า ๒๑

๑	ภาษาไม้มง (เก็บจากฝอย)	๑๑	ภาษาเกวียน
๑๑	ภาษาไม้ผืนและท้าว	๑๒	ภาษาไม้ผืนต่าง ๆ
๑๓	ภาษีกะทะ	๑๔	ภาษีกะบาย
๑๔	ภาษาโต้ง	๑๕	ภาษีกิน
๑๖	ภาษาจาก	๑๖	ภาษีกะแตง
๑๘	ภาษาไม้ไผ่	๑๗	ภาษาไม้รวก
๑๙	ภาษีกอไม้สีสุก	๑๘	ภาษาไม้ทางทง
๒๐	ภาษาไม้ท้อเรือ	๑๙	ภาษาไม้สูง
๒๑	ภาษาฝ้าย	๒๐	ภาษาขลุ่ย
๒๒	ภาษาขมิ้น	๒๑	ภาษีกอรวม
๒๓	ภาษาเปลือกหนัง ปากหนัง	๒๒	ภาษาเปลือก
๒๔	ภาษาไม้สาหร่าย	๒๓	ภาษาไม้สาหร่าย
๒๕	ภาษาไม้สาหร่าย	๒๔	ภาษาสาราง
๒๖	ภาษาเคียว	๒๕	ภาษาจีนฮับ และรวมต่าง ๆ
๒๗	ภาษาปูน	๒๖	ภาษาเกวียน ไท่ต่าง เรือต่าง ^{๑๖}

ทั้งปรากฏในกรมหมื่นทุกถ้วนึง เงินภาษีขึ้นต่อพระคลังสินค้าดังนี้—

ภาษีม่าง พระคลังสินค้ารับกับค่าแพ้นั้น • ค่า เดือน ๔ ปีละโรง นอก ขึ้นพระคลังสินค้า
เงินคงเดิม ๕๐ ซึ่ง ภาษีสริกไทย ทรวงอนบ้านรับกับ ค่าแพ้นั้น • ค่า เดือน ๓ ปีละ
นอก ขึ้นพระคลังสินค้า เงินเดิม ๕๐ ซึ่ง ภาษีขึ้น ๑๐ ซึ่ง รวมเงิน ๔๐ ซึ่ง ภาษีของ
แปดเสด็จต่างเงินคงเดิมเป็นมูลค่าอาหาร รับกับ ภาษีขึ้น • ค่า เดือน ๔ ปีละโรง นอก

พระคลังสินค้าเงินเดิม ๒๘ ซึ่ง ร่องขาด ๒๘ ซึ่ง คงเหลือ ๒๒๒ ซึ่ง ภาษีของกองทัม
 จีนแดงเป็นศูนย์กลางการ รับทำวันขึ้น • คำ เดือน ๕ ปีระโรง ขึ้นพระคลังสินค้า เงินเดิม
 ๓๕ ซึ่ง ร่องขาด ๒๘ ซึ่ง คงเหลือ ๕๐ ซึ่ง ภาษีเมืองลาว จีนแดงเป็นศูนย์กลางการ รับ
 ทำวันขึ้น • คำ เดือน ๕ ปีระโรง ออก ขึ้นพระคลังสินค้า จีนเขียนรับทำวันขึ้น ๔๔ ซึ่ง
 ปีระโรง ร่องขาด ๓๐ ซึ่ง คงเหลือ ๕๔ ซึ่ง จีนแดงรับทำวันขึ้น ๒๕ ซึ่ง คงเหลือ ๔๐ ซึ่ง
 ภาษีบ้านครัว ศูนย์กลางการรับทำวันขึ้น • คำ เดือน ๕ ปีระโรง ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน
 ๕๐ ซึ่ง ๕ คำถึง ภาษีบ้าน บานอญ จีนแดงเป็นศูนย์กลางการรับทำ วันขึ้น • คำ เดือน ๑๐ ปี
 เถาะ เมจอก ขึ้นพระคลังสินค้า ๓๕ ซึ่ง ๕ คำถึง • ยพ • สถึง ๕๐๐ โท ภาษีเมืองเสวีย
 สิงค ศูนย์กลางการรับทำวันขึ้น • คำ เดือน ๑๐ ปีเถาะ เมจอก ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน ๑๐๐
 ซึ่ง ๕ คำถึง • ยพ • สถึง ๕๐๐ โท ภาษีงานสิบยศ จีนแดงรับทำวันขึ้น • คำ เดือน ๕
 ปีระโรง ออก ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน ๒๐ ซึ่ง ๕ คำถึง และขึ้นรับทำวันขึ้น ภาษีบ้านครัว
 ทางวิเทศการรับทำวันขึ้น • คำ เดือนอ้าย ปีเถาะ เมจอก ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน ๒๐๐ ซึ่ง
 ๑๐ คำถึง ภาษีบ้านครัวทางวิเทศการรับทำ วันขึ้น • คำ เดือน ๕ ปีระโรง ขึ้น
 พระคลังสินค้าเงิน ๒๕ ซึ่ง ภาษีบ้านครัวกลาง จีนแดงเป็นศูนย์กลางการรับทำ วันขึ้น • คำ
 คำ เดือน ๕ ปีเถาะ เมจอก ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน ๑๐๐ ซึ่ง ๕ คำถึง • ยพ • สถึง
 ๕๐๐ โท ภาษีบ้านครัวเมืองนครบุรี จีนเขียน เป็นศูนย์กลางการรับทำ วันขึ้น • คำ เดือน
 ๕ ปีเถาะ ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน ๒๐ ซึ่ง ๕ คำถึง ภาษีบ้านครัวนครเมืองนครบุรี หนึ่งร้อยการ
 รับทำ วันขึ้น • คำ เดือนอ้าย ปีเถาะ ขึ้นพระคลังสินค้า ๑ ซึ่ง ๕ คำถึง ภาษีบ้านครัวนคร
 เมืองนครบุรี นายอยู่รับทำวันขึ้น • คำ เดือนอ้าย ปีเถาะ เมจอก ขึ้นพระคลังสินค้าเงิน
 ๔ คำถึง ๑ ยพ ภาษีบ้านครัว ทางวิเทศการรับทำวันขึ้น • คำ เดือน ๕ ปีเถาะ เมจอก
 ขึ้นพระคลังสินค้า เงิน ๕๐ ซึ่ง ๓ คำถึง • ยพ • สถึง ๕๐๐ โท ภาษีเมืองไม้ไผ่สูง ทาง
 แ่ง หนึ่งร้อย รับทำวันขึ้น • คำ เดือน ๕ ปีระโรง เมืองกรุงเก่า อ่างทอง นครบุรี จีน กรม

สิงห์ ตระ โขณฑาท อื่นพระคลังสินค้า เงินคงเดิม ๙๘ ซึ่ง ๑๐ คำถึง ภาวึกอโมโหเสียด
นายคงรับคำขึ้น ๑ คำ เดือน ๕ ปีระโรง เมืองสุพรรณ นครไชยศรี หล่มพญา อื่นพระคลัง-
สินค้า เงิน ๖ ซึ่ง ๑๐ คำถึง ๔๐

นอกจากพระคลังสินค้าจะมีหน้าที่เป็นเจ้าอาวณการคลัง ๆ แล้ว ยังมีหน้าที่รับมอบ
คลัง ๆ ของหลวงอีกด้วย ดังปรากฏในฎีกาขุนตุณมโกลา กรมพระคลังสินค้า ตอบรับว่าแทน
เงินตำบลเมืองต่าง ๆ^{๔๐} รับมอบกระวานจากเมืองบ้านของ ตำบลเว้าเมืองนคร ในแทน
เงินตำบลเมืองนันทนบุรี เว้าแทนเงินตำบลเมืองสาครบุรี เว้าแทนเงินตำบลเมืองป่าสัก ครั้ง
แทนเงินตำบลเมืองศรีโคกขมเมืองป่าสัก เว้าครั้งแทนเงินตำบลเมืองด่านของใหญ่ เมืองนันท-
นบุรี ศรีโคกขม ป่าสัก เว้าครั้งแทนเงินตำบลเมืองตุน^{๔๑} และยังมีฎีกาใน ร.ศ. ๑๒๐๘
ของขุนตุณมโกลาเจ้าพนักงานคลังสินค้า รับมอบครั้ง เว้าตำบลเมืองสระบุรี เว้าครั้งเมือง
ตั้งระ เว้าตำบลเมืองกระบี่ เว้าตำบลเมืองตาก กระวานตำบลเมืองบ้านของ กระวานแทน
เมืองโพธิ์สัก เว้าตำบลเมืองชนแดน ตำบลเว้าเมืองสุพรรณ เว้าภาวึกเมืองปราจีน^{๔๒}

สินค้าขึ้นเมืองบางของไทยได้ก็เป็นสินค้าของทาง คอมแทนเรือกำปั่นจีน
ของถวาย ดังปรากฏในหนังสือสารตราเจ้าพระยาจักรี

-
- ^{๔๐} จดหมายแพทรวังวังโกสินทร์ รัชการที่ ๓ เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๙๕
ร.ศ. ๑๒๐๖ เลขที่ ๒๓ ตุนโตชวา
 - ^{๔๑} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๔๐ ร.ศ. ๑๒๐๐ เลขที่ ๕๕ กระดาษเทา
 - ^{๔๒} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๔๑ ร.ศ. ๑๒๐๓ เลขที่ ๑๘ กระดาษเทา
 - ^{๔๓} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๔๒ ร.ศ. ๑๒๐๘ เลขที่ ๓๗ กระดาษเทา

...สารตราเจ้าพระยาจักรีมาเมืองสุโขทัย ด้วยบอกหนังสือแจ้งให้แม่เหล็กทอง
 อาณาพรมเอาบุตรวานแทนเก็บมะโรง ๑๑๓๓ หนัก $\frac{1}{2}$ ลงใบส่ง
 ...ทรงพระกรุณาฯ ด้เห็นเกล้าสั่งว่า บุตรวานแม่ทัพสีนาคอนแทนนายตฤณ
 กัญที่ลูกค้าต่างประเทศเสมออยู่ทุกปี ซึ่งสุโขทัยจะนิกรมการใหญ่เห็นในนายทอง
 นลัททอง คุมไพร่เก็บมะโรงบุตรวานส่งลงไป โดยบุตรวานน้อย... โสสุโขทัย
 ธานี กรมการเร่งรัดส่งเงินค่าบุตรวานลงไป ๓ กึ่งบาท แต่ในเดือน ๔ ปี
 มะโรง ๑๑๓๓ ให้กรมอาณานิคมส่งเงินให้เจ้าพนักงานสีนาคบุตรวานลูกค้าไว้
 ตอนแทนนายตฤณกำนัน ให้เห็นเทศการอย่าให้ราษฎรทักท้วงไปได้... ๔

เอกสารตราความแล้วยังมีปรากฏว่ามีไว้ด้วยกัน

...หนังสือเจ้าพระยาจักรี มาเมืองสุโขทัย พระภักดีชีวิต บัญชีราชการเมือง
 นครราชสีมา ด้วยบอกหนังสือแจ้งให้พระเสนาสงครามเจ้าเมืองสุโขทัยส่ง
 คุมเอาเงินต้นแทนบุตรวานราคาบาทละ ๕ เป็นเงิน $\frac{5}{10}$ เป็นแล้ว $\frac{50}{10}$
 ลงใบส่ง ๓ กึ่งบาท กับพระเสนาสงครามจัดไต่เงินเก็บขึ้นอีก $\frac{5}{10}$ เข้ากัน
 เป็นเงิน $\frac{5}{10}$ เป็นแล้ว $\frac{50}{10}$ จำนวนนี้สง สัตว์นั้น โทษาเอาหนังสือ
 บอกขึ้นกรมพระสุภานุวงศ์ ทรงพระกรุณาฯ ด้เห็นเกล้าสั่งว่า บุตรวานแม่ทัพ
 สีนาคอนแทนนายตฤณกำนัน และเจ้าเมืองเสมออยู่ทุกปี ซึ่งสุโขทัย พระภักดีชีวิต
 กรมการให้พระเสนาสงครามคุมเอาเงินค่าแล้วลงไปส่ง บาทละ ๕ เป็นเงิน
 $\frac{5}{10}$ นั้น ให้ส่งเงินให้เจ้าพนักงานชาวพระคลังรับไว้ โสเจ้าพระเสนาสงคราม
 คุมเอาเงินไปส่งเจ้าพนักงานชาวพระคลังรับไว้ไต่เงิน $\frac{5}{10}$ คิดเป็นแล้ว

“เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๘๓ จ.ป.๑๒๒๖ เลขที่ ๑๒๖/๓ สมุดไทยเก่า

ตั้งจำนวน ขึ้นโรง ~~—~~ (เป็นแสง ~~—~~) ~~—~~ กรมการแผ่นดิน
 อำถึงเทศการเก็บผลประโยชน์ ~~—~~ ที่โพธิ์พระยาปลัด
 ทบพลี ~~—~~ ติง } ตักเตือนเร่งรักโพธิ์พระยา-
 กรมการ
 สงครามเก็บผลประโยชน์ ~~—~~ ไปโดยเร็วจงมาก ~~—~~ ตั้งลงไปสูงเพื่อ ให้เห็น
 มรณานุภาพ ~~—~~ ซ้ำให้คนเร็วชาตทางหลวง ~~—~~ จรด } ไปได้เป็นอันขาดที่เห็น
 หนังสือฉบับวันที่ ๒๒ ค่ำ เดือนเมษ อัฐศก... “

ในรัชกาลที่ ๑ พระคลังสินค้านอกจากนี้หน้าที่จัดการค้าขายของหลวง การค้าขาย
 มีทั้งของเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ บางเรื่องออกไปค้าขายต่างประเทศ ซึ่งได้กระทำ
 มาจนตลอดรัชกาลแล้ว ยังมีารจัดเก็บภาษีอากร และตั้งภาษีขึ้นใหม่อีกหลายอย่าง รวมอยู่
 ในหน้าที่พระคลังสินค้าด้วย “

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๘ - สมัยโลกยุคนาฬกา พ.ศ. ๒๔๓๕)

ในระยะต้นรัชกาล การค้าขายยังคงดำเนินไปตามแบบเดิมอยู่ที่ในรัชกาลที่ ๑ คือ
 ยังมีระบอบการค้าผูกขาด และคงมีการค้าของหลวง มาตลอด (Mallach) ได้เขียน
 เค้าไว้เกี่ยวกับการค้าขายของพ่อค้าชาวยุโรปว่า เมื่อเรือมาถึงกรุงเทพฯ ผู้บังคับการเรือ
 หรือผู้ดูแลสินค้าของขึ้นมาก็ไปรายงานตัวต่อพระคลัง กรมควบคุมแล้วก็มีสินค้า ในการทบท
 ครั้งนี้พระคลังจะเห็นรับการรวบรวมสินค้าต่าง ๆ เพื่อไปตรวจสอบ โดยปกติแล้วมักจะเห็น

“เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๔๔ พ.ศ. ๒๔๐๔ เล่มที่ ๓๓ สมุดไทยคำ
 “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาพรหมพิจิตรราชานุภาพ “ตำนานภาษีอากรบาง
 อย่าง” เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๔๖ หน้า ๑๓๖

อีกสองวันต่อมาจากที่เรือมาถึงแล้ว และเมื่อพระคลัง ท่อค้าของรัฐบาลและลำนที่สำคัญได้
ประชุมกันเพื่อสอบถามราคาให้แน่นอนแล้ว ^{๔๗} ส่วนพ่อค้าผู้นำสินค้าเขามานั้นก็ต้อง เตรียมตัว
บันทึกสินค้าของตนรวมทั้งราคา เพื่อเสนอต่อพ่อค้าของรัฐบาล เพื่อให้แน่ใจในเรื่องปริมาณ
สินค้า ซึ่งทางรัฐบาล เสนาบดี และขุนนางต้อง การ ต่อจากนั้นก็กำหนดวันเพื่อนำของมรรณาการ
ถวายแด่พระมหากษัตริย์ และให้เป็นของกำนัลแก่ผู้อื่นด้วย ^{๔๘} มาตลอดได้กล่าวถึงเรื่องที่พ่อค้า
ต้องประสบกับการดำเนินงานของพระคลังสินค้า ดังนี้

...ในที่นี่ท่านจะต้องเผชิญกับความราคาอย่างใหญ่หลวง เป็นเวลาสิบวัน...
ข้าราชการไทยมีอำนาจที่จะใช้กลอุบายทุก ๆ ประการ และการย้ายถ่ายเท
เพื่อครคราคาสินค้าของท่าน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าท่านจะรู้สึกราคาสูงสักเพียงใด
ท่านก็ต้องพร้อมที่จะระวังตัว ไม่ปล่อยให้พวกเขาเห็นว่าพวกท่านโกรธเคืองพวกเขา
แม้แต่น้อยที่สุด เพราะถ้าเขาเห็นเสียครั้งหนึ่งว่าท่านตื่นเสียและโกรธเขา เขา
จะจิตใจและพอใจมาก และจะถือเป็นเหตุที่ทำให้ท่านต้องลดราคาสินค้าของท่านลง...
แม้ว่าพวกเขาจะแกล้งทำเป็นละท่านไว้ตามลำพัง และไม่ไปพบกับท่านอีกหลายวัน
โดยแสดงให้เห็นว่าเสียใจและขุ่นเคืองมาก โดยวิธีนี้การติดต่อก่อธุรกิจจะหยุด
ชะงัก และจนกว่าท่านจะได้ตกลงกับรัฐบาลในอัตราที่ท่านกำหนดขายสินค้าของท่าน
ให้แก่เขาแล้ว ท่านจะไม่ได้รับอนุญาตให้ขายสินค้าแม่เต้านเดี่ยวแก่ประชาชนใน
ตลาด และถึงแม้ว่าประชาชนซื้อสินค้ามูลค่าเพียง ๑ รูปี จากท่านก่อนหน้าการ

^{๔๗} D.E. Mallech, Siam, (Calcutta: The Baptist Mission
Press, 1852) p.2

^{๔๘} เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ^{๔๗}

ตกลงนี้ ผู้ที่จะถูกมีอย่างแรง และถูกโดยด้วย... ๘๖

เมื่อให้ทั้งราคาสินค้าแล้วก็ตามทางประเทศจำเป็นต้องแจ้งเรื่องของทั้งประเทศต่อ
พระเจ้าแผ่นดิน กรมพระราชวังมณฑลและให้พระคลัง เรื่องนี้มากลอบและเห็นว่า
ควรให้ของทั่วโลก ๆ แล้วเป็นของดี แต่ทั้งวังมีราคาไม่มากนัก เพราะของที่ได้ออก
นี้ อย่างมากก็อยู่ที่มีราคาเพียงครึ่งหนึ่งของของตาม ๘๗

เรื่องเกี่ยวกับเงินตราที่ ๘๘ หน้า ๒๓

"...Here you must expect to meet with very great annoyances for ten days,...in their devising by every trick and manœuvre in their power to reduce your prices. You must, therefore, however much you may feel annoyed; be especially on your guard, not to let them discover the smallest symptoms of anger, or of being irritated by them; for if they once discover you had been lost your temper and are angry with them...they will be quite pleased and delighted, and consider their object to cause you to reduce your prices,...though they will pretend to leave you, apparently very much grieved and offended, and not see you again for several days. In this way all intercourse of business will be interrupted, and until you have settled with the Government at what rate you can dispose of your goods to them, you will not be allowed to sell one single piece worth to the bazar people; and even if they were to purchase a single rupee's worth from you previously to the settlement, they would be severely fined and flogged..."

เรื่องเกี่ยวกับเงินตราที่ ๘๘ หน้า ๓

...หลังจากได้อาหารของและค่าเป็นสุรภิกของท่านกับพระคลัง และเจ้าหน้าที่ยังมา
 ควบคุมกันอีกบ้างที่พระเจ้าแผ่นดิน และข้าราชการจะเลือกเอาส่วนหนึ่งของ
 สินค้าของท่านแล้ว ท่านจะได้มีอุปทานให้ราษฎรได้โดยเสรี ให้จำหน่ายสินค้าที่
 เหลือแก่ประชาชนในท้องตลาด และแก่ผู้ประสงค์ซื้อ แต่ถึงวังไม่มีการอุปทาน
 เช่นนั้นแล้วหากท่านจะได้นำจำหน่ายสินค้าทั้งหมดที่เราได้ออกจากท่านเสียก่อน
 ซึ่งกินเวลา ๒-๓ วัน และถ้าทราบว่ามีปริมาณสินค้าที่นำระหว่างเวลาที่นั้นแล้ว
 มันก็จะถูกผู้ขายจะถูกใหม่ และปรับอย่างหนัก และพระคลังกับเจ้าหน้าที่ยังมาเข้า
 รอกการปรับอย่างรุนแรง ซึ่งเราจะเห็นกันเองจากผู้ที่กระทำเช่นนั้น ดังนั้นท่านอาจ
 วิตกได้อย่างกว้างว่า เจ้าของร้านและคนอื่นใดถูกจำกัดสิทธิในการทำเนืองงาน
 ของเขา และกลัวการจะติดต่อกับพวกเรามากเพียงไร จนกว่าเราจะได้เห็นทาง
 ปลอดภัยไปตรงสู่เบื้องหน้าเขาแล้ว... "

“เรื่องเกี่ยวกับเรื่องอรรถที่ ๔๐ หน้า ๔-๕

"...Having now delivered your presents and settled your business with the Praklang and Government Officers, and fixed the rates at which the King and they will take such portion of your goods as they require, you will then permitted freely (as they will tell you) to dispose of the remainder to the bazar people, and other desirous of purchasing; but in reality no such permission is ever given, until they have first get rid of all they have purchased of you, which is done in a few days; and any one found dealing with you till then is threatened with being severely flogged and fined, and the Praklang and Government people are very watchful for the heavy fines they would extort from any one found doing so, so here you may easily imagine how the shop-keepers and others are fettered in their operations, and fearful of dealing with us till they first see the course clear before them..."

การจำหน่ายสินค้าของร้านค้าต่างประเภททั้งหมดนั้น เป็นการจำหน่ายแบบแลกเปลี่ยน
สินค้า โดยแลกเปลี่ยนสินค้าต่าง ๆ คือ น้ำตาล ข้าวสาร กล้วย ฝรั่ง กุ้ง กุ้งขาว หรือสินค้าอื่น ๆ ซึ่ง
เป็นผลิตภัณฑ์ของประเทศ และผลผลิตของการ เราจะมีสินค้าเหล่านี้บรรทุกเรือโดยไม่ต้อง
เสียค่าใช้จ่ายอย่างไรให้ในเวลาที่กำหนดไว้ตามที่ได้เจรจาไว้แล้ว ^{๕๑}

ความลำบากในเรื่องการค้าขายของชาวญี่ปุ่นนั้น สังกษราชเลขาเสวกวโถกกล่าวไว้
ว่า มีอยู่สามประการคือ (๑) ชัยมากในการจำหน่ายสินค้าของตนโดยภายในเวลาอันรวดเร็ว
(๒) ใ้ได้รับการชำระเงินภายในเวลาสั้น และ (๓) ใ้ได้รับการรับประกันสินค้ากลับไปได้โดย
นิ่มนวล ท่อที่จะต้องใช้เวลาขายสินค้าของตนหนึ่งเดือนหรือสามเดือน หลังจากนั้นก็รอรับชำระ
ค่าสินค้าอีกสองหรือสามเดือน และใช้ระยะเวลาตามข้อ ๆ นี้ในการซื้อสินค้าขึ้น บรรทุก
ระวางใหม่ ในเรื่องนี้มีผลกับชาวอาหรับใ้ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากเขาสร้างคลัง
สินค้าไว้ที่ฮ่องกง * สะสมสินค้าไว้ที่ละแวกละนั้น จนมีปริมาณมาก โดยพยายามหาโอกาส
ที่เรือสินค้าใ้ในราคาที่ถูกลงที่สุด เมื่อเรือมาถึงก็ขนส่งสินค้าลง และรีบสินค้าที่สะสมไว้แล้วใน
บรรทุกระวางใ้ใหม่ในทันที และสามารถออกเรือใ้ ด้วยตนเองที่ฮ่องกงและอาหรับที่อยู่
ในไต้หวันจะเป็นผู้เก็บเงินจากลูกค้า แล้วจึงนำสินค้าใ้อีก เป็นดังนี้จึงทำให้ไม่เสียเวลา
ในการรอคอยในการค้าขายกับที่ค้าญี่ปุ่น ^{๕๒}

แต่ในคำบรรยายการค้าขายเดิม มาตลอดกล่าวว่า ในรัชกาลนี้ใ้ระฆังการผูกขาด
สูงกว่าในรัชกาลก่อน ๆ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอนุญาตใ้ฝรั่งขายและใ้สินค้า
ออกไปโดยเสรี และอนุญาตใ้หน้าอื่นเข้ามาใ้ ^{๕๓} อย่างไรก็ดีความดังกล่าวก่อนนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๕๑} เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๔๑ หน้า ๘

^{๕๒} สันต์ ท. โจนบุตร แปล สังกษราชเลขาเสวกวโถก เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๒๓

หน้า ๑๓๖๓๓๓

^{๕๓} D. B. Gallach, เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ๔๑ หน้า ๒๖

นำส่งขี้นขี้เถ้า เนื่องจากเมื่อ เออร์จอนันท์ เบาวริง (Sir John Bowring) เจ้าเมืองไทย
 เมื่อ ค.ศ. ๒๓๖๕ นั้น ^{ปรากฏว่า} พระเจ้านครราชสีมาและชาวจีนเป็นผู้ขายสารกำรอก ทั้งภายในและ
 ภายนอกประเทศ ^{๕๕} แม้ราชอาณาจักรไทยได้ดำเนินกิจการค้ากับอังกฤษแล้ว ก็ยังมีระกา
 ขามนำข้าวออกในทางนี้ที่การค้ามาไม่สะดวก ^{๕๖} และการนำขี้นเข้ามานั้นก็คงขายให้ขี้น
 เจ้ากาขี้นเท่านั้น จะขายให้ราษฎรทั่วไปไม่ได้ ^{๕๗}

การแต่งเรือไปค้าขายต่างประเทศในรัชกาลนี้ยังคงมีอยู่ต่อไปในขอบนัรัชกาล
 สี่งราชบาทเดอท์ ก็กล่าวว่ ทุก ๆ ปี พระเจ้านครราชสีมา ^{๕๘-๖๐} ๕๘-๖๐ ๕๙ ไปยัง
 สิงคโปร์ ซาว และเมืองจีน ตกฉวราชการขึ้นผู้ใหญ่ตั้งในบางคณะ ๕๙-๖๐ ๕๙ ล้อกำหิน
 บางคณะเรือกำถึง ๕-๖ ๕๙ ^{๕๘} ๕๘ ออกเองก็ไ้บอกว่ ไทยสามารถหาซื้อสินค้าที่องการ
 ได้เสมอ ไทยเรือสำเภารองไทยเอง จากสิงคโปร์ จีน และชวา ^{๕๙}

ก่อนที่ไทยจะเลิกการค้าขายกับใน ค.ศ. ๒๓๖๕ นั้น ใน ค.ศ. ๒๓๖๓ การค้าขาย
 ต่างประเทศของไทยส่วนใหญ่เป็นการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย การค้าของชาว
 ยุโรปมีเพียงเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับการค้าทั้งหมด ซึ่งจากหลักฐานที่ ๕๒
 (กรณีศกศวรรษที่ ๕๗) และ ความสัมพันธ์กับประเทศทาง ะริบทิศตอนใต้ในมิถุนายน
 กระทั่งถึงศกศวรรษที่ ๕๘ (กรณีศกศวรรษที่ ๕๘) อย่างไรก็ตามการค้ากับประเทศต่าง ๆ

^{๕๕} James C. Ingram, Economic Change in Thailand Since 1850
 (Stanford, California: Stanford University Press; 1955) p.27

^{๕๖} จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ กองพระราชทานเขียน หอสมุด
 แห่งชาติ จ.ศ. ๒๓๖๘ เล่มที่ ๕๖

^{๕๗} เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๕๖ จ.ศ. ๒๓๖๘ เล่มที่ ๕๗

^{๕๘} สตีเฟ่น อ. ไนเดอร์ แปล สี่งราชบาทเดอท์ เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๕๗

หน้า ๑๘๖

^{๕๙} D. B. Mallett, เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๕๗ หน้า ๑๖

มิได้ยุติลง ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๙๐ (ค.ศ. ๑๙๔๔-๑๙๔๗) โดยมีองค์การในนครล้าตักตัน และประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียอาคเนย์^{๑๐๐} เนื่องจากประเทศเหล่านี้ปรากฏว่ากำลังอาหรับ มีมาตุภูมิ ปีละ ๕-๑๐ ล้าน จากอิหร่านและตุรกี จากจีนมีเรือมาจากเกาะไหหลำ ทางสูง ชูเทียน และเมืองท่าอื่น ๆ ของประเทศจีนเป็นจำนวน ๕-๑๐ ล้านลำ^{๑๐๑}

สินค้าของของไหมในรัชกาลที่ ๘ สมเด็จพระราชปิตุลาธิราช บรมนาถบพิตร ได้เขียนไว้ มีข้าวสาร ไผ่ตง ไผ่ขม น้ำมันมะพร้าว น้ำตาลทราย น้ำตาลโตนด เกลือ พริกไทย กระวาน เหว่ กุ้งแห้ง พืช ผัก กล้วย รวงหรือรวงเขมร แอมระ เขาคางอ่อน เขาคางแก่ เขาคาย เข็มทองหรือสีเเกะ พริกขี้หนู กระเทียม หัวขมิ้น และขมิ้นขาว กำยาน ฝรั่งหรือขนานอ่อน ตะเคียน ฝักทอง กุ้งแห้ง น้ำจิ้มหรือกะปิ น้ำมันงา ขางไม้ ไผ่ตงจีน ไข่ หวาย เปลือกไม้ ไซมอนสี มืองตะเคียน ทองไม้แดง น้ำมัน ขวาน แกนตะ (ไม้ไซมอนสีเหลือง) ตะกั่ว ไผ่ตงขาว ขาดูม พลอยยังไม่เจียรระโน ไผ่ระเกลือ น้ำมันปลา กล้วย กระตองแก้ว หน่อ หักหอม หิง นาทหรือหรือหรือเล็ก น้ำตาลเพิ่ม กานเส^{๑๐๒}

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๙๔ (ค.ศ. ๑๙๕๑) เออร์จอน บาวริง เจ้าเมืองฮ่องกง เป็น อัครราชทูตจีน กระทรวงการต่างประเทศของสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย แห่งประเทศอังกฤษ เข้ามาขอ แก่รัฐบาลไทยที่เข้าไว้เดิมแก่กรุงเฮนรี เบอร์นี สนธิสัญญาที่หาใหม่มีใจความสำคัญเกี่ยวกับ การค้าขายคือ ท้องฟ้าระหว่างประเทศมีเสรีภาพในการเรือและสายเดินอากาศโดย ยกเว้นสินค้าบาง อย่างที่น่าเข้า คือของขมขมหรือของขมใหม่แก่รัฐบาล และสิ่งของขายให้กับเจ้าอาณานิคมไทย เกาะ^{๑๐๓} แต่สำหรับของขมในกรณีเหล่านี้ ถ้าเจ้าเมืองนำเข้ามาไทยขอไว้ขายกับคนอื่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๐๐} James C. Ingram, เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณี ๕๖ หน้า ๕๐

^{๑๐๑} กิตต์ น. โคนเซอร์ ๗๒๐ เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณี ๕๖

หน้า ๕๖b

^{๑๐๒} เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณี ๕๐ หน้า ๕๕-๕๖

^{๑๐๓} สง่า การอนาถคดี เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณี ๕ หน้า ๕๕-๖๐b

ก็ขายได้ ^{๑๖๖} อย่างไรก็ตามเมื่อไทยจะผูกขาดในกิจการค้าใดทุกชนิด ก็ยิ่งปรากฏว่าในฝั่ง
ของตะวันตกหันส่งชาวออกนอกประเทศในทางนี้ เมื่อเกิดรบพุ่งหรือชาวต่างชาติจน ถึงประการ
ใน พ.ศ. ๒๓๖๕ ว่า

...มีพระบรมราชโองการ...ว่า... เมื่อตั้งมีที่ติดต่อกันในทางวิหะณะแห่งการค้าเข้าจะ
ก็ไป จึงโปรดเกล้าให้เจ้าเมืองในราชอาณาจักรประเทศ...ขึ้น... เจ้าเมือง
งานที่พูดว่า รากเขาพม่าขึ้นเมืองไปไม่ จึงให้ทางราชการเข้าเกณฑ์นายประเทศ
ไต่ถามใจ ไม่ผิดแก่คนออกประเทศแล้ว... เมื่อทรงเห็นความจำเป็นเรื่องในกั
การจะรักษาไว้ก่อน เจ้าเมืองมีรากเขาพม่าขึ้นขึ้น ก็จะต้องให้เจ้าเมืองมีได้
ขายก็มีคนออกประเทศขึ้น เมื่อไต่ถามจึงจะคิดมีประการกำหนดอย่างนี้... ^{๑๖๗}

แต่โดยทั่วไปแล้วไทยได้เปิดการค้ากับนานาประเทศโดยเสรี ไม่มีการผูกขาดสินค้า
ใด ๆ เป็นของหลวง หรือของท้องถิ่นอย่างแต่ก่อน หลังจากนั้นไทยก็ค้าขายกับประเทศ
ต่าง ๆ ตามเงื่อนไขที่ติดต่อกัน ^{๑๖๘} เมื่อไทยยอมให้การค้ากับประเทศเข้ามาค้าขาย
การค้าขายของหลวงในพระคลังสินค้า และการค้าของวิชาวารการค้าของเล็กไป ถึงปรากฏ
ข้อความในจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ ว่า "...สาเหตุที่ในหลวงก็ไม่ไต่ถามแต่ไปค้าขายมา
นาน..." ^{๑๖๙} จึงทำให้ขายได้ของประเทศหลวงไป รัฐบาลจึงจำต้องตั้งกลไกการหาผล

^{๑๖๖} จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ เรื่องเที่ยวกับเมืองมรณที่ ๑๖

พ.ศ. ๒๓๖๕ เล่มที่ ๑๖ หน้า ๑๖๖ และ ๑๖๗-๑๖๘ หน้า ๑๖๗

^{๑๖๗} เรื่องเที่ยวกับเมืองมรณที่ ๑๖๗ พ.ศ. ๒๓๖๕ เล่มที่ ๑๖๗

^{๑๖๘} A. Cooll Carter, Kingdom of Siam, (New York and London: C.F. Putnam's Sons; New York: The Knickerbocker Press, 1904) p.249

^{๑๖๙} จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ เรื่องเที่ยวกับเมืองมรณที่ ๑๖

พ.ศ. ๒๓๖๕ เล่มที่ ๑๖

ประโยชน์ของแผ่นดิน และแห่งอำนาจพระราชมานและอำนาจที่สืบมาประโยชน์เจ้าแผ่นดิน
ถึงเกล้า *๑๘๘*

ภาวียากรที่ทั้งขึ้นใหม่ในรัชการที่มีเพิ่มขึ้น ๓๘ อย่าง คือ

- ๑ ภาวียา
- ๒ ภาวียาตุ
- ๓ ภาวียาเทศ
- ๔ ภาวียาเมือง
- ๕ ภาวียาไทย
- ๖ ภาวียาเมือง
- ๗ ภาวียาใต้
- ๘ ภาวียาเมือง
- ๙ ภาวียาเมือง
- ๑๐ ภาวียาเมือง
- ๑๑ ภาวียาเมือง
- ๑๒ ภาวียาเมือง
- ๑๓ ภาวียาเมือง
- ๑๔ ภาวียาเมือง
- ๑๕ ภาวียาเมือง
- ๑๖ ภาวียาเมือง
- ๑๗ ภาวียาเมือง
- ๑๘ ภาวียาเมือง
- ๑๙ ภาวียาเมือง
- ๒๐ ภาวียาเมือง
- ๒๑ ภาวียาเมือง
- ๒๒ ภาวียาเมือง
- ๒๓ ภาวียาเมือง
- ๒๔ ภาวียาเมือง
- ๒๕ ภาวียาเมือง
- ๒๖ ภาวียาเมือง
- ๒๗ ภาวียาเมือง
- ๒๘ ภาวียาเมือง
- ๒๙ ภาวียาเมือง
- ๓๐ ภาวียาเมือง
- ๓๑ ภาวียาเมือง
- ๓๒ ภาวียาเมือง
- ๓๓ ภาวียาเมือง
- ๓๔ ภาวียาเมือง

๑๘๘ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส "ตำนานภาวียากร
บางอย่าง" เรื่องเกี่ยวกับเมืองนครที่ ๑๑ หน้า ๑๖๐

๓๕ ภาษีสรรพสามิต

๓๖ ภาษีเงินได้

๓๗ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

๓๘ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

เห็นว่าการดำเนินการที่เสนอของกองทัพบกในรัชกาลก่อน ๆ ได้ถูกเริ่มแก้ไขมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๖
กับพระคลังสินค้า ภาษีสรรพสามิต ภาษีเงินได้ โทษ พิภพเทศ ทอม กระเทียม เติงา กุ้ง ปลาหู
ของเบ็ด หลวงไก่ เป็ดไก่ เนื้อสุกร ปลาสดปลาแห้ง ปลาข่าง ปลาเค็ม

การลดอาชญากรรมของหลวงจึงเป็นหน้าที่ของพระคลังสินค้าจัดการมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๖
ศรีอยุธยา โสภณวิบูลย์ในรัชกาลที่ ๕ นี้ พระคลังสินค้าคงมีหน้าที่เป็นแต่เพียงจัดการภาษี
อากรบางประเภท และรับส่งบางชนิดเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓๕๕ หนังสือนิตยสาร "ภาษีสรรพสามิต" เรื่องพิเศษกับเงินตราที่ ๕๐ หน้า ๕๕

๓๕๖ หนังสือนิตยสาร "ภาษีสรรพสามิต" เรื่องพิเศษกับเงินตราที่ ๕๐

เลขที่ ๓๕๕ ถนนสุขุมวิท จ.ศ. ๖๖๖